

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. W. Becker.

/-----

Bendt Bendtsen

1763-1831

BENDT BENDTSEN.

En Levnetsskildring

af

P. W. Becker.

Særskilt Aftryk af »Danske Samlinger« V. B.

LANDSARKIVET
ODENSE

Kjøbenhavn MDCCCLXIX.

Gyldendalske Boghandel (F. Hegel).

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

Da den for Videnskaben saa tidlig bortkaldte Frederik Algreen Ussing, mod Slutningen af Aaret 1865, havde udbedet sig nogle Bidrag fra min Haand til det biographiske Lexikon, til hvis Udarbeidelse han, under Medvirkning af mange ældre og yngre danske Forfattere, havde forberedet sig i saa lang Tid: bleve vi, under en mundtlig Forhandling i April 1866, enige om, at jeg, foruden flere andre Artikler, skulde meddele en Skildring af min uforglemmelige Ungdomslærer, Professor, Rector Bendtsen i Frederiksborg. Bendtsens Levnetsløb, i de store Omrids, er alt gientagne Gange skildret i flere Skrifter, til hvilke de kunne henvises, som ville lade sig nøie med at vide Besked om de enkelte meest fremtrædende Data i hans Liv, hans Fødselsdag og Dødsdag, Titlerne paa de af ham udgivne Skrifter, hans Forfremmelse paa Embedsbanen, og de Udmærkelser, som bleve ham til Deel. I disse Levnetsbeskrivelser findes ogsaa adskillige Træk til en Charakteristik af ham som Menneske, Skolebestyrer, Lærer og Videnskabsmand¹).

¹) 1. J. P. F. Dahl: til Bendt Bendtsens Minde. Indbydelsesskrift til en Sørgefest paa Frederiksborg Skole, d. 13. Februar 1831. Kiøbenhavn 1831. 4to.

2. Samme Forfatters Nekrolog over Bendtsen, i Dansk Literaturtidende for 1831, No. 8, S. 116—28. (Et Udtog af det foregaaende Skrift).

3. J. N. Madvig: Mindeord over B. Bendtsen, fremsagte ved en Høitid i Frederiksborg Skole d. 13. Februar 1831.

4. J. P. Mynster: Tale ved Indvielsen af Frederiksborg Skoles nye Bygning d. 26. Mai 1836, aftrykt i Bl. Skr. III. 1 ff. (I—VI. Kbh. 1852—57.)

Da der imidlertid af den nævnte Udgiver af det bebudede biographiske Lexikon ønskedes, at de Levnetsbeskrivelser, som optoges i Værket, skulde være Tidsbilleder, og at de altsaa skulde vise, hvorledes de fædrelandske Personer, hvis Levnet skildredes, vare traadte i Forhold til deres Samtid, og til de Bestræbelser, Ideer og Doctriner, som gavedes deres Levetid dets særegne Præg: blev det min Opgave at skildre min gamle Lærers Stræben og Gierning fra et saadant Standpunkt. Hvorledes nu dette er lykkedes mig, og hvorledes det tillige er lykkedes mig at gøre det Billede, som Andre have givet af ham, fuldstændigere, derom maae Læserne dømme. Fra min Side er der ikke sparet paa Møie med at opspore hidtil unyttede Kilder til hans Levnetsskildring. At saamange nye Bidrag have aabnet sig for mig, skylder jeg min Ungdomsven og Meddiscipel i de tre første Aar af min Skolegang i Frederiksborg, Professor, Rector C. H. A. Bendtsen i Ribe, som har stillet til min Raadighed et lidet Brudstykke af den udførlige Dagbog, som hans Fader under sit Ophold i Göttingen førte, og flere andre dette Tidrum vedkommende Papirer, en Gienpart af B. Bendtsens til Ordenskapitlet i 1813 indsendte Curriculum vitæ, samt en stor Mængde Papirer, der belyse hans Embedsforhold, hvilke alle paa sit Sted i denne Skildring ville blive nærmere omtalte.

I min hele nedenstaaende Meddelelse har jeg oftere gjort Brug af een og anden i min egen og andre Samtidiges Erindring bevaret Tradition; saavidt jeg fulgte en saadan, har jeg dog altid gjort mig Umage for at efterspore dens Kilde, og naar Omstændighederne tillode det, at forvise mig om dens Paa-lidelighed.

Endnu en Bemærkning maa jeg gøre. Havde jeg 6 til 8 Aar tidligere foretaget mig at give en Skildring af min gamle Lærer, vilde det have kostet mig langt mindre Møie, og jeg vilde have kunnet forfatte en Beretning om ham, den ypperlige Mand langt værdigere, og i et hvert Fald langt fuldstændigere, end den jeg nu kan forelægge disse Blades Læsere. Fra de tre Aar, jeg sad i øverste Classe af Frederiksborg Skole, og i hvilke jeg var i daglig Berøring med Bendtsen, havde jeg omhyggeligen giemt alle mine Stilebøger, som indeholdt hans ugentlige Udtalelser til Disciplene, og alle de Anmærkninger og Commentarer, som dicteredes disse under Gien-

nemgaaelsen af de gamle Forfattere. Selv efterat mine Skoleaar vare tilende, havde jeg, til mit eget Studium, havt tillaans og afskrevet flere af de Oplysninger, hvormed Bendtsen ledsagede sin Interpretation. Heri forelaa altsaa et betydeligt Materiale til en Skildring af Bendtsen som Lærer, og i de af mig til mine Forældre i Kiøbenhavn i min hele Skoletid 1819—25 skrevne Breve, som alle vare giemte, var der, som jeg tydeligen mindes, berørt mangehaande Facta, som kunde have tient til at belyse Datidens Skoleliv i Frederiksborg. Alle disse Breve tilligemed nogle Skrivelser fra Bendtsen til min Fader fra Aaret 1825, i et for mig vigtigt Anliggende, deelte Skiebne med mine øvrige haandskrevne Samlinger og med mine Bøger: de bleve alle Luernes Rov anden Nytaarsdags Aften 1859. Dette gjorde mig det nødvendigt, i Skildringen af min gamle Lærer, at stole paa min Hukommelse. I flere Tilfælde, hvor jeg har havt Leilighed til at prøve det, som jeg efter Hukommelsen havde berettet, har jeg med Glæde erfaret, at den ikke har skuffet mig.

I November 1866 sendte jeg Frederik Algreen Ussing min Artikel om Bendtsen. Et Par andre af de af mig lovede Bidrag til det biographiske Lexikon vare alt forinden i hans Hænder. Hvad der gav Anledning til, at det hele Foretagende standsede, og at saaledes Udsigten, til at faae et betydeligt Savn afhiulpet i vor Literatur, blev skudt ud i en uvis Fremtid, er allerede Offentligheden saa bekiendt, at denne Sag ei paa dette Sted behøver at berøres. Min ovennævnte Ven Professor, Rector Bendtsen havde jeg, saasnart mit Haandskrift af hans Faders Levnet var færdigt, sendt en Gjenpart deraf, og efter denne, som jeg med adskillige Rettelser og Berigtigelser erholdt tilbage, aftrykkes det i det Væsentlige her.

Saalænge min biographiske Skildring af min gamle Lærer var bestemt til at have en Plads i hiint Lexikon, var der Hensyn, som krævede, at jeg maatte befitte mig paa en vis Korthed i min Fremstilling. Disse have nu ikke mere nogen Indflydelse, og den Biographie, jeg her giver af Bendt Bendtsen, er en i mange Punkter mere udførlig og ved adskillige Enkeltheder mere omstændelig dvælende Levnetsfortælling, end den Artikel om ham, som var bestemt til at indlemmes i det nu opgivne biographiske Lexikon.

Bendt Bendtsen, født i Hillerød d. 3. Februar 1763, var en Søn af Mag. Poul Bendtsen, født i Kiøbenhavn d. 1. Juli ~~1724~~¹⁷²³ og, efter en Familie-Tradition, nedstammende fra Halland eller en anden af de under Sverrige ved Freden til Røeskilde lagte gamle danske Landskaber hiinsides Sundet. Han var Hører ved Frederiksborg Skole fra 1747 til 1759, Conrector fra 1759 til 1766, og tilsidst Rector, efter den bekiendte Skolemand Mag. Johannes Schrøder, som i 1730 havde ombyttet Rectoratet i Frederikshald med det i Frederiksborg (Giessing, Jubellærere II, 1 B. S. 220—53). B. Bendtsens Moders Navn var Anna Giertrud Simonsen. Underviist af sin Fader i Hiemmet, kom han 1774 i øverste Classe af Skolen, som under Mag. P. Bendtsen havde vedligeholdt den Berømmelse, den under Schrøders Rectorat havde vundet som en ypperlig Lærdomsanstalt. I begge de nævnte Rectorers Tid vare anseete Mænd udgaaede fra Frederiksborg Skole. Efter Dimittendernes Antal tør man formode, at der ikke har været mange Skoler i Landet, hvor Discipelantallet var større¹⁾. B. Bendtsen afgik til Universitetet 1780, og blev udmærket ved den første akademiske Prøve, og det tilfaldt ham tilligemed Jens Bloch, Student fra Aalborg Skole, senere først Præst i et Landsbykald i Sieland, dernæst Provst for Holmens Menighed, og omsider Biskop i Viborg fra 1805—1830, at holde den saakaldte gratiarum actio. Det følgende Aar underkastede Bendtsen sig den philosophiske Examen, og tog i Slutningen af 1782 den ved den saakaldte Guldbergske Skoleforordning af 11. Mai 1775 indførte store philologiske Examen, som forudsattes som en nødvendig Betingelse, naar Nogen attraaede de høiere Lærerebæder ved en latinsk Skole. Endeligen tog Bendtsen 1785, 12. April, theologisk Examen.

Det var udentvivel en Følge af den særegne Rettighed, som var tilstaaet Frederiksborg Skole, og som, medens saamange andre Privilegier i vore Dage ere hævede, er vedbleven at være i fuld Kraft, at hvert Aar tvende af de derfra dimitterede Studenter, strax efter at have bestaaet den første akademiske Prøve, erholde Regents- og Communitetsstipendiet, at Bendtsen,

1) Se Fortegnelsen over Studenter fra Frederiksborg Skole hos J. P. F. Dahl, Efterretninger om Frederiksborg Skole 1 H. S. XXIV ff.

saasnart han var immatrikuleret ved Universitetet, blev disse Stiftelsers Alumnus. Da de 5 Aar, i hvilke han boede paa Regentseñ, vare udløbne, fik han d. 12 Januar 1786 en Plads paa Borchs Collegium, og tilbragte her 16 Maaneder. Borchs Collegium havde netop paa den Tid samlet adskillige udmærkede Academici indenfor sine Mure; flere af disse opnaaede Navnkundighed, deels i Literaturen, deels paa den geistlige og verdslige Embedsbane. Efter den os af Collegiets Ephorus velvilligen meddeelte Udskrift af Distributions-Protokollen, vare Rasmus Nyerup, Henrik Beckmann, Communitetets Historie-skriver, død som Præst i Boeslunde i Sielland 1830; Matthias Nascou, død 1838 som residerende Capellan i Vordingborg, nuomstunder, da hans rationalistiske Skrifter, og den af ham paabegyndte Oversættelse af Raynals Verk om de europæiske Colonier i Indien; vel ere reent glemte, meest bekiendt ved de eiendommelige legatariske Bestemmelser, han efterlod sig, men blandt sine Jevnaldrende altid omtalt som et Lys¹⁾; Jens Laasby Rottbøll, den berømte Sagfører i Høiesteret; Torkel Baden; Lorents Bynch, Student fra Frederiksborg Skole 1775, Forfatter til nogle nu vel ikke mere ihukommede komiske Digte (See Petersen, Bidrag til den d. Liter. Historie V, 2 Afd. 295. 449); Jens Bindesbøll, død som Præst i Ledøie 1830, bekiendt som Forfatter til den Charakteristik af Chr. Hornemann, som er forudskikket dennes af Schlegel og Spleth udgivne philosophiske Skrifter; Jokum Junge, Forfatter af Cataloget over Luxdorps Bogsamling og af det bekiendte Skrift om den nordsiellandske Almue, død som Præst i Bloustrød 1823; Eiler Hammond, død som Domprovst i Roeskilde 1822, alle disse vare Bendtsens Samtidige paa Collegiet. Alt inden Udløbet af det første Aar, i hvilket Bendtsen var bleven Collegiets Alumnus, opfyldte han den ham ved Fundatsen paalagte Pligt, idet han udgav, og i Collegiets Auditorium forsvarede en Disputats: de *παρουσία του χριστου*. P. I.

Imidlertid havde Bendtsen vundet den i adskillige Aar formaande Procantsler, senere Biskop i Aarhus, Hektor Fræderik Jansons Yndest, og han beretter selv i sin kort-

¹⁾ Nascou vedblev i lang Tid at staae i Brevvexling med Bendtsen.

fattede Autobiographie fra 1813, at det var denne Mand, han skyldte, at han fik et Reiestipendium, som, i Forening med den Understøttelse, søm Directeuren for det militære Uldmanufactur, Conferentsraad Koefoed, hvis Søn Conrad Daniel Koefoed (tilsidst Biskop i Ribe 1825—34), han ledsagede som en Art Mentor, lod ham tilflyde, satte ham istand til at besøge Universitetet i Göttingen, oprettet i 1736 af den engelske Konge Georg II som Kurfyrste af Hannover, under Medvirkning af den berømte og hos sin Herre formaaende Minister Gerlach Adolph von Münchhausen, som hele sit Liv igiennem — han døde i høi Alder 1770 — vedblev med utrættet Iver umiddelbart at lede Universitetets Anliggender og at drage Omsorg for, at Mænd af videnskabelig Berømthed og erkjendt Lærdom der ansattes som Professorer. Med Rette er det fremhævet som et Vidnesbyrd om denne Statsmands Iver og Energie, at han paa et Sted, hvortil ingen Tradition viste hen, og hvor alt Mueligt fattedes, af hvad der behøvedes til en saadan Lærdomsanstalt, som det var Stifterens Villie der at grundlægge, Bygninger, Bøger, videnskabelige Apparater, kort sagt Alt, med Undtagelse af en gammel Klosterbygning, som i henved et Par hundrede Aar havde tient til Sæde for et Gymnasium, tænkte paa at oprette et Universitet efter en meget storartet Maalestok, og at han, midt under Syvaarskrigens forfærdelige Ødelæggelser, og medens Staden oftere var besat af de franske Tropper, og dens Omegn ikke sielden var Krigsurolighedernes Skueplads (Pütter Selbstbiographie (Gött. 1798, I—II) I, 339 ff.), hævdede den nye Stiftelse til et Universitet af europæisk Berømthed¹⁾.

¹⁾ Georg II's Stiftelsesbrev er dateret Hannover d. 7. December 1736. Keiser Carl VI's Tilladelse til at det nye Universitet maatte oprettes og nyde de samme Rettigheder, som vare forundte Høiskolerne i Heidelberg, Tübingen, Rostock, Halle, Helmstad og andre Studia privilegiata, er udfærdiget i Wien d. 13 Januar 1733. J. M. Gesner: Brevis Narratio de Academia Georgia Augusta quæ Göttingæ est. Göttingæ 1737 Fol. Stiftelsesbrevet og Keiserens Tilladelse til Universitetets Anlæggelse i Appendix pag. 2 sqq. Münchhausens Fortieneste af at skaffe de berømteste Lærde til Universitetet, skildres saaledes pag. 4: «Curam eligendi homines eruditos, atque ad instituendum colendumque novum quasi omnis eruditionis fundum, per se fere sustinuit Ill. M., et Gottingam honestissimis lautisque condicionibus allexit,

Frå alle Kanter søgtes Lærere til det nye Universitet, og med Rette er Göttingen kaldet en lærd Colonie, idet baade Videnskabsmænd fra Europas forskellige Egne kaldtes hertil, og Studerende allevegnefra samlede sig her i stort Antal, for at nytte de Midler til Fremgang i Kundskab, som hine Mænds Underviisning tilbød dem. Allerede strax blev Göttingen det Universitet, hvor unge Mænd af høiere Byrd, som forberedede sig til at indtræde i Statstienesten, fortrinsviis studerede, og Forfatterne af det gøttingske Universitets Aarbøger dvæle med særdeles Forkierlighed ved de mange Fyrster, Grever, Friherrer og Adelsmænd, som det har talt blandt sine Fostersønner (Pütter *Gen. Gesch. von der Georg Augustus Universität zu Göttingen*, I—II Gøtt. 1765—1768, III Th. ved Saalfeld, Hannover 1820, IV Th. ved Oesterley, Gøtt. 1838). Næsten saasnart Universitetet i Göttingen var traadt i Virksomhed, finde vi der den bekjendte danske Adelsmand, Grev Otto Mandrup Rantzau, immatrikuleret d. 21 October 1737. I det følgende Aar forekommer i Universitetets Matrikel en Grev Knuth fra Danmark. Inden sin Ophøielse i Grevestanden havde P. A. Bernstorff studeret i Göttingen. For hele Norden blev i den anden Halvdeel af det 18. Aarhundrede Göttingen, hvad Halle havde været i Aarhundredets første Decennier under den derfra udgaaende pietistiske Bevægelse, og hvad Wittenberg, Leipzig, Rostock og Helmstad havde været i de foregaaende Aarhundreder, og hvad det i det andet og tredie Decennium af det nærværende Aarhundrede lod til, at Berlin vilde blive. Det her Sagte finder dog især sin Anvendelse paa Danmark og danske Studerende. Imellem Göttingen og Danmark var der hele den sidste Halvdeel af det attende Aarhundrede særdeles mange Berøringspunkter. Blandt de overordentlig mange Danske, som, ligefra Høiskolens Oprettelse, studerede der, var der Flere, som opnaaede Plads blandt dens Lærere. Blandt disse tør vi regne den berømte Orientalist Tychsen, født i Horsbüll paa Kysten af Vesterhavet i det Slesvigske, som, efter, paa den danske Regierings Bekostning, at have foretaget

conduxitque viros, qui in celeberrimis Germaniæ Academiis et comparauerant sibi doctrinæ omnis præsidia, et maiorem etiam partem cum celebratione aliqua iuventutis et fama docuerant. •

en lærd Udenlandsreise til Spanien og Italien i Aarene 1783 og 1784, og efter at have taget Magistergraden ved det da bestaaende Universitet i Fulda, blev Professor i de østerlandske Sprog i Göttingen i det sidstnævnte Aar, og forblev i denne Stilling til sin Død 1834 (Pütter, II. 184; IV. 288). En Dansk, den i sin Tid meget lovende Lorents Ancher (død som Stiftsprovst i Odense 1798), var i 1770 og de følgende Aar Repetent ved det theologiske Facultet i Göttingen. Hans umiddelbare Efterfølger i hin Post var den berømte Exeget I. B. Koppe (Pütter a. St. II. 194. 245.) Af det gøttingske Seminarium, hvor, uden Hensyn til, om de vare trængende eller ikke, om de vare Landets egne Børn eller fremmede, de meest lovende unge Philologer optoges, og dannede en Stamme af Docenter og Ungdomslærere, som spredte sig over hele Europa (Pütter II. 273.), var Niels Iversen Schou Medlem i Begyndelsen af Aarene 1770 (Pütter a. St. II. 173.). I en langt sildigere Periode (1806—8) havde det gøttingske Universitet en dansk Mand til Docent i Veterinærvidenskaben, Abildgaards og Blumenbachs Discipel: J. V. Neergaard (Pütter III. 249—250.). Hvad Bendtsen paa sine ældre Dage, ved en høitidelig Anledning, mindede sine Disciple om, den store græske Philosophs Ord: det er »sødt at lære« (*ἡδὺ τὸ μαθητᾶναι*), havde sikkert været hans Valgsprog fra tidlige Aar, og for en ung Mand af hans Drift til at lære og Lyst til at gaae tilbunds i det, han lærte, maatte et Ophold i Göttingen være af uberegnelig Vigtighed. Det vilde være vanskeligt at nævne nogen Green af den menneskelige Viden, uden den der behandlede af ansete Lærde i offentlige og private Forelæsninger: Patristik og canonisk Ret, theologisk Encyklopædie, Dogmehistorie og Retshistorie, Lehnsret og Handelsret; Litteraturens Historie i dens Heelhed, og de enkelte Fags; Architektur og Landoekonomie; Statshuusholdning og Veterinærvidenskab; Statistik og Technologie; Diplomatiik, Numismatik og Biergvidenskab; Æsthetik og Harmonielære; Krigsbygningskunst og selv Styrmandskonst giordes her til Formaal for Forelæsninger, som, efter de mange bevarede Optegnelser, aldrig savnede flittige Tilhørere, og de rige og videnskabeligen ordnede Samlinger, og fremfor alle det store og fortræffelig stedede Bibliothek, som navnlig ved Forbindelsen med England voxede Aar efter Aar, saa at det snart indtog en Plads mellem de største Bogsamlinger i

Vérden, kom i lige Grad baade Lærerne og de Studerende tilgode. I mange Henseender tiende de gøttingske Indretninger til Mønster paa andre Steder. Den Maade, hvorpaa det gøttingske Bibliothek var ordnet og catalogiseret, blev anvendt ved andre Bogsamlinger, saaledes ogsaa ved det store kgl. Bibliothek i Kiøbenhavn, som i D. G. Moldenhawer, der selv havde havt Ansættelse ved det gøttingske Universitet, i en Række af 35 Aar havde sin øverste Tilsynsmand (see Molbech om Moldenhawer som Bibliothekar, Skand. Lit. Selsk. Skr. XX. 367 ff. Det var maaske, ogsaa med det Formaal for Øie, at ordne det kgl. Bibliothek efter det i Göttingen givne Mønster, at Slesvigeren Frederik Ekkard, som havde studeret i Göttingen og der, samme Aar som Moldenhawer, blev Alumnus i det philologiske Seminarium (1773), og senere havde gjort Tjenester ved Bibliotheket, kaldtes hertil (Werlauff, det kgl. Bibl. Historie, 2. Udg., S. 207—8). At Dogmehistorien, da Münter blev Professor 1790, kom til at udgiøre et eget theol. Fag ved vort Universitet, medens den hidtil her var bleven behandlet under Dogmatiken og Kirkehistorien (Mynster, F. Münters Nekrolog, Bl. Skrifter, III 129), skyldtes udentvivel gøttingske Forbilleder. Af saadanne tør det maaske ogsaa udledes, at vort Universitet fik i 1793 en Professor i Statistiken. I flere Henseender var Göttingen et betydeligt Skridt forud for de øvrige Universiteter, og mange af disse gjorde sig en Ære af at træde i dets Fodspor. Saaledes skal Göttingen have været det første Universitet i Tydskland, ved hvilket Naturhistorien foredroges som en særlig Disciplin, medens den tidligere var betragtet som en Deel af Physiken (Pütter II. 401). Udentvivel var ogsaa Göttingen den første Høiskole paa Fastlandet, hvor man, ved udsatte Priisopgaver, søgte at vække Kappelyst hos de Studerende. Disse Priisspørgsmaal begyndte først at udsættes i 1787, maaske efter det Forbilledet, som var givet i Oxford og Cambridge, hvor, rigtignok ikke ved Anvendelse af offentlige Midler henlagte til denne Bestemmelse, men ved Gaver af private Velgiørere, Sligt havde været en gammel Skik. Det kan mueligen have Interesse, at, da disse Præmier første Gang udsættes i Göttingen, var den senere her i Landet som aandrige Læge og Forfatter saa bekjendte J. D. Brandis den Første, som vandt den udsatte Præmie for en medicinsk Opgave (Pütter

II. 312) og samme Aar erholdt den danske Student J. F. W. Schlegel et Accessit for en juridisk Afhandling (s. Erslew, Forf. Lex.). Da en lignende Præmieudsættelse efter Reskript 17. Mai 1791 begyndte hos os, er det vel ikke usandsynligt, at man i den, som i flere andre Henseender, har fulgt det Mønster, som var givet i Göttingen, hvorvel Udgiveren af Universitetsjournalen Intet vil vide deraf at sige (Universitetsjournal for 1793 S. 9 ff.)

Fra denne korte Skildring af det Universitet, som Bendtsen staaer i Begreb med at besøge, vende vi tilbage til ham selv, og til hans Ophold og Studier paa Høiskolen ved Leine. Ad hvilken Vei Bendtsen drog til Maalet for sin Reise, om han, som almindelig Skik var, naar Danske reiste til Göttingen, først har gjort et Ophold i Kiel og Hamborg, derom er Intet fortalt. At han kom til Göttingen den 29. Marts 1787 skriver han i sin forhen omtalte Autobiographie. Alt Dagen efter blev han optagen blandt de akademiske Borgere. Hans Borgerbrev, som endnu er til, er udfærdiget af Prorector, Professor, Dr. Juris Møckert¹⁾, og er affattet efter den selvsamme Formular, hvorefter det Borgerbrev er stilet, som blev A. C. Hviid meddeelt, da han den 16. September 1777 inmatriculeredes, og som findes i hans bekjendte Dagbog (Hviid, Dagbog fra en Reise i Tydskland, Italien m. m. Kbh. 1788 I. 48—49). Det indeholder de sædvanlige Forpligtelser, de unge Academici i Göttingen maatte indgaae om, at »overholde de akademiske Love, om at vise det akademiske Senat al skyldig Hørighed og Lydighed, om at skye Pennalisme og Nationalisme, »res ubique vetitas et explosas«, om at beflitte sig paa Gudsfrygt, paa Sømmelighed i Levnet og Klædedragt, (»pietatem veram, sobrios et compositos mores, vestitum honestum et quicquid omni vita ingenuum et liberalem hominem decet«), om hverken selv at give, eller at modtage Udfordring til Dueller, om ikke i Tilfælde af at der kunde blive tilkiendt dem Fængselsstraf, at løbe bort, og ikke til Skade for deres Creditorer at flytte deres Sager, uden den akademiske Øvrigheds Vidende«. Immatriculations-Udgifterne beløb sig en Snees Aar tidligere i Göttingen for en

¹⁾ Johan Nicolai Møckert, født 1732, Professor Juris i Göttingen 1772, død sammesteds 1792 (Pütter II. 30.)

borgerlig Student, som havde et Borgerbrev at fremlægge fra et andet Universitet, til 2 Rthlr. (omtrent 3 Rigsdaler i vore Penge); Adelsmænd, især Grever og Baroner, maatte erlægge mere. Om nogen Forandring heri var skeet, inden Bændtsen lod sig indskrive i Universitetsmatrikulen, vides ikke.

Bændtsen, som dengang tænkte sig et geistligt Embede, som sit Livs Maal, og som, for at kunne søge et saadant, havde, inden han forlod Hiemmet, holdt den anordnede Dimisprædiken, beskieftigede sig i Göttingen især med Theologie og den orientalske Literatur, under de berømte Lærde: Georg Gottlieb Jacob Planck, Forfatter til den protestantiske Theologies Historie fra Luthers Død til Concordieformlen og flere kirkehistoriske Værker, født den 15. November 1751, Professor i Göttingen fra 1784 til sin Død 31. August 1833 (Pütter a. St. I. 121; IV 270) og Johan Frederik Schleusner, Prof. Theol. i Göttingen 1785—95, i hvilket Aar han afgik til Wittenberg, og blev, efterat det derværende Universitet var ophævet, Directeur ved det sammesteds oprettede homiletiske Institut, død den 21. Febr. 1837 (Pütter II. 183, III. 177, VI. 272), bekjendt som Forfatter til *Lexicon in N. T.*, Lipsiæ 1792 I—II Addit. 1801. At han har benyttet J. D. Michaelis's Veiledning, og hørt Forelæsninger af denne berømte Universitetslærer, som, skjøndt han i det Hele holdt fast ved det gamle orthodoxe System i Theologien, gav et Stød til en ny Betragtningmaade af det gamle Testamente, til hvis Fortolkning han nyttede alle sin udbredte Lærdoms rige Skatte, fortæller Bændtsen selv i sin Autobiographie, og omtaler der ogsaa J. G. Eichhorn som sin Lærer. Med de theologiske Studier forbandt Bændtsen tillige et grundigt og omfattende Studium af den klassiske Philologie, under den Mand, som i en lang Aarrække var saa at sige det Göttingske Universitets Siæl, Christian Gottlob Heyne¹⁾, som, efter Ernestis Anbefaling, da den leydenske Philolog Ruhnken havde afslaaet det til ham udgaaede Kald, fulgte Gesner 1763 som Professor i den klassiske Philologie, og saavel

¹⁾ Man see Heeren: C. G. Heyne, *Historische Werke* VI. 1—430 og en Artikel om Heyne af F. Hand, i Ersch und Gruber, *Encykl. der Wissensch. u. Künste etc.*, 2 Sect. VII. 369 ff.

ved sine Læregaver som ved sine Udgaver af flere græske og romerske Forfattere, og ved sit Arbejde som Bibliothekar, og den virksomme Andeel, han tog i alle Universitetets Anliggender, da han, efterat Michaelis's Credit var sunken, blev Münchhausens høire Haand, saaledes knyttede sit Navn til Universitetets, som ingen anden akademisk Lærer før eller efter ham har gjort. Det hører ikke hiemme her at udbrede os over Heynes Fortienester eller over hans lærde Arbejder. Paa den Tid, da Bendtsen var i Göttingen, vare de Stridigheder mellem Heyne og Philologer af andre Skoler, F. A. Wolf i Halle, og J. H. Voss i Eutin (senere i Jena og tilsidst i Heidelberg), som gave Heynes Ry et Knæk, endnu ikke begyndte, og Heyne stod i sin Berømmelses fulde Glands. Som Bendtsen anmærker, talte Heyne i April 1787 et Antal af 130 Tilhørere paa et Cursus over (de romerske) Antiquiteter. Med mange andre af Universitetets Professorer knyttede Bendtsen Forbindelser. Han hørte i flere Semestre Gatterers Forelæsninger over Historiens Hjelpevidenskaber, saaledes over Diplomati, og deeltog i de Øvelser, som i Forbindelse med Forelæsningerne holdtes i at læse gamle Diplomer, af hvilke der til dette Brug udlaantes endeel saadanne fra det kurfyrstelige Archiv, forsaavidt de gamle Breve, som Gatterer selv besad, eller som eiedes af det af ham stiftede tyske historiske Selskab, ei strakte til. Han hørte ogsaa hans Foredrag over Heraldik, Chronologie og Geographie¹). Hos den berømte Publicist Schlözer, som, efterat have beklædt en Lærestol i St. Petersburg i flere Aar, overtog 1764 et Professorat i Statistik og den europæiske Historie i Göttingen, hørte han et Cursus i disse Videnskaber.

Paa den Tid var der i Göttingen en berømt Docent i de oekonomiske Videnskaber, Joh. Beckmann, som holdt Forelæsninger over Technologie, Landbrugslære, Handelsvidenskab m. m., og led-sagede sine Forelæsninger med praktiske Øvelser, og tørte sine Tilhørere med sig til de i Göttingens Omegn liggende Fabriker og Ham-

¹) Om Omfanget af og Planen for Gatterers Forelæsninger s. Heeren Hist. Werke VI. 450 ff. Pütter a. St. I. 304; II. 340. Schlosser: Gesch. des 18. Jahrh. 3 B. 2 Abth. S. 233. At Gatterer skal have været den Første, som i sit i flere Henseender med Hensyn til Universalhistoriens bedre Behandling epochegjørende Skrift, Haandbuch der Universalh. 1761, forlod den hidtil brugte Inndeling efter de 4 Monarchier, beretter Heeren VI. 455.

merværker, og samlede mange unge Mennesker omkring sig, som agtede at gøre deres Lykke i Verden som Handlende, Agerbrugere og Fabrikherrer. Ogsaa hos ham hørte Bendtsen ofte Forelæsninger¹⁾. I det levnede Brudstykke af en Dagbog, som i Øieblikket skal blive nævnet, anfører han under den 24. April 1788: »Beckmann begyndte over Oekonomie for mindst 70 Auditores«. Han nævner oftere Beckmann blandt de Lærere, som han har hørt, og bemærker under 13. Juni s. A.: »saae hos Beckmann hans Copier af forskellige Plove; den danske havde ei meget paa sig; adskillige norske til at pløie paa Fieldene og paa op-høiede Steder; den (sic!) er saaledes indrettet, at Fordelen kan løftes op og igien nedlades, eftersom man traf paa høie eller lave Steder. Den tartariske Plov havde istedenfor Spaden 2 Gaffler«. Paa Tilbagereisen fra en Udflugt til Pürmont i samme Sommer, besøgte Bendtsen med sit øvrige Reiseselskab Saltværket Saltzderhelden, hvis Indretning Beckmann forklarede dem. Hos den medicinske Professor Wrisberg († 1808) hørte Bendtsen et Cursus over Anthropologie, og da den samme Lærde, som besad en stor Samling Reisebeskrivelser og Prospector af forskellige Steder og Egne, aabnede (1788) et Cursus over de vigtigste til forskellige Tider over hele Jordkloden foretagne Reiser (Pütter II. 144), meldte Bendtsen sig til at høre disse Forelæsninger, og havde den Tilfredsstillelse i een af de første Forelæsningstimer, at Docenten omtalte de »Danskes Beskedenhed og Lærelyst«. I Philosophien havde Göttingen paa den Tid en høit anseet Lærer i Johan Georg Henrik Feder, som, da han i 1768 blev kaldet dertil fra Gymnasiet i Coburg, i lang Tid ikke kunde finde noget Auditorium, der var stort nok til at rumme hans talrige Tilhørere, af hvilke mange altid maatte blive udenfor (Schlosser a. St. II. 624, III. D. 2 Abtheilung 75. 80. 85), men som, da den kantiske Philosophie, som han forgieves havde bekæmpet, i Aarhundredets sidste Decennium fortrængte den af ham foredragne Populair-

¹⁾ Johan Beckmann, født 1729, var i 1763 Lærer i Physik og Naturhistorie ved en Skole i St. Petersborg, besøgte Biergværkerne i Sverrige, og studerede der under Linnée, 1765—66; opholdt sig senere i Danmark, og besøgte de derværende Naturaliecabinetter og Manufacturanlæg, blev Professor i Göttingen 1766, døde 1811 (Pütter II. 171, III. 102 ff.). I samme Værk II. 337 ff. findes en udførlig Beretning om hans Forelæsninger, praktiske Øvelser og Excursioner.

philosophie, endte med, at gaae af Mode som Docent. I Forudfølelse af den Skiebne, der ventede ham, havde Feder dog alt 1797 trukket sig tilbage fra Universitetslivet, og fik i det nævnte Aar Ansættelse som Forstander for det saakaldte Georgianum i Hannover, og, da denne Anstalt blev nedlagt, som Bibliothekar ved det kongelige Bibliothek i den nævnte Residentsstad. Her virkede han endnu i en lang Aarrække, og, da han gik bort i en høi Alder 1821, efterlod han ved sin Død en af de vaxlende Moder og af alle Systemer uafhængig Roes for hans fortræffelige Charakteer og ualmindelige Kundskabsfylde. Paa den Tid, da Bendtsen var i Göttingen, var vel Feders Ry ikke det samme, og Tilstrømningen ikke den samme, som 30 Aar tidligere; dog havde han endnu altid en meget agtværdig Tilhørerkreds, og, som Bendtsen, der var hans flittige Tilhører, anmærker, aabnede han den 21. April 1788 en Række Forelæsninger over Naturretten for en Kreds af 90 Tilhørere¹⁾. Det følger af sig selv, at der ved en Høiskole, som Göttingen, der besøgtes af saa mange fornemme og rige Mænds Sønner, ikke var forsømt at drage Omsorg for, at der fandtes de fornødne Exercitiemestre og Sproglærere. Af de sidste nævnes Sprogemestre i det italienske, engelske, franske og svenske Sprog. En fransk Sproglærer, som Bendtsen benyttede, og hvis Navn alle Øieblikke forekommer i hans levnede Dagbogsblade, var François Martelleur, født i Rheims i Champagne 1734, fra 1764 Sproglærer i Göttingen (Pütter II. 352). Af de kortfattede Optegnelser, som ere levnede i Bendtsens Dagbogsblade, lader det til, at han baade har, i Forening med Flere, hørt Foredrag af denne Martelleur over det franske Sprog, og tillige havt private Timer hos ham; disse bleve da givne i Bendtsens Bolig.

Alt tyder paa, at Bendtsen ved sin Flid og Stræben har vundet Anerkiendelse paa det fremmede Universitet. Han omtaler oftere den Artighed, som vistest ham under Benyttelsen af Bibliotheket, og sine Besøg hos flere af de akademiske Docenter, og den Opmærksomhed, som disse viste ham. Sidst paa

¹⁾ Om Feder s. Pütter, a. St. II. 164. III. 102. ff. IV. 286. Om Feders System s. Buhle, Gesch. der neueren Philosophie (I—VI. Göttingen 1800—1805) VI. 534—439.

Aaret 1787 dannede endeel Professorer, Præster og andre Embedsmænd i Göttingen en Klub, hvortil ogsaa Studenter kunde faae Adgang (Pütter II. 370). Da Bendtsen den 3. Januar 1788 besøgte Schleusner, foreslog denne ham at indføre ham i denne Professorernes »Store Klub«, som samlede sig hos Kellners. Han »var der den 4. Januar, spiste der godt og billigt og kom hjem Kl. 10^{1/2}.« Han nævner, hvilke Professorer han traf. En anden akademisk Docent, i hvis Huus Bendtsen kom, var den forhen omtalte Professor Medicinæ Wrisberg. Ved et Besøg hos ham paa hans Landsted ved Göttingen, skriver Bendtsen, at han, den 10. August 1788, »spiste gode Morbær og Blommer, og saae i hans Lysthuus Prospekter af Marseille og Venedig«. Der indeholdes ogsaa i hans Antegnelser Antydninger om, at han stod i et venskabeligt Forhold til Flere af de ældre gøttingske Academici, og da en S. H. Gondela fra Bremen den 10. Mai 1788 disputerede for den juridiske Doctorgrad, var Bendtsen, efter Indbydelse, tilstede ved Disputatsen og det paafølgende Doctorgilde. Disse Doctor-Schmäusse vare vel forbudne (Pütter I. 321), men man synes at have lukket Øinene for Forbudet, og ved Gildet, hvor man, efter den Discours som der faldt og som Bendtsen har optegnet, saa temmelig synes at have slaaet Giækken løs, vare blandt de 30 Giæster en Deel Professorer (Heeren, Tychsen, Møckert o. fl.) tilstede. De skildtes imidlertid tidlig ad, som nok altid var Skik i Göttingen, og Bendtsen var i sit Hiem Kl. 11^{1/2}.¹⁾

Mindesmærker om Bendtsens Flid i hine Læreaar, ere indtil denne Dag bevarede i adskillige omhyggeligen udarbejdede Collegie-Hefter. Der haves saaledes en tyk Bog, indeholdende Heynes Forelæsninger over Archæologien, en anden med den samme Lærdes Cursus over den romerske Literaturhistorie, og en tredie med Gatterers Cursus over Historiens Hjelpevidenskaber. Et, dog ikke aldeles fuldstændig bevaret, Hefte er ogsaa til af Feders Cursus over Moralphilosophien.

Under hele sit Ophold paa det tydske Universitet, førte Bendtsen en Dagbog, hvoraf desværre ikkun 13^{1/2} Blad i en

¹⁾ S. H. Gondelas dissertatio de contractu assecurationis omtales og berømmes som forfattet med Sagkundskab og Orden i Gøtt. gel. Anz. 12. Juli 1788; 1099. Bendtsen skriver, »at han talte ikke saa meget slet Latin, som ellers pleier at skee«.

meget maadelig og forrevent Tilstand ere levnede. Med adskillige andre Lærde deelte Bendtsen en overordentlig Oekonomie med Papir. Om Pope er der fortalt, at hans Oversættelse af Homer, hvorved han ikke blot skaffede sig et Navn over alle andre samtidige engelske Digtere, men tillige erhvervede sig Formue og en uafhængig Stilling i Livet, var skreven paa de rene Blade af Breve og disses Convoluter, og feile vi ikke aldeles, er dette tydeliggjort ved et i d'Israelis Curiosities of Literature bevaret Facsimile af et Blad af denne i det britiske Museum i Popes Haandskrift giemte Oversættelse. Endnu videre gik Bendtsen. Han fandt ingen Papirslap, intet Blad af en gammel Skriverbog eller Stilebog, uden han omhyggeligen udglattede det og anvendte det. Uheldigviis var der i Dagbogen endeel reent Papir tilovers, og Bladene vare forsynede med en rummelig Marg. Dette gav Anledning til, at Bendtsen, for at det ubeskrevne Papir ikke skulde gaae til Spilde, brugte sin Dagbog, paa hvis Bevarelse for Efterverdenen han ingen Priis synes at have sat, til en Skriverbog for eet af sine Børn. Forsaavidt Dagbogen er til, finder man i den et Regnskab aflagt for, hvorledes han anvendte hver Dag, ja hver Time, ved hvilket Klokkeslet han hver Morgen stod op, og ved hvilket han hver Aften gik i Seng. Af den kan man see, hvad han læste, og hvorledes han i sin Stue udarbejdede de Collegier, han havde hørt. Ved dens Hielp kan man følge Bendtsen paa ethvert Skridt, paa hans Gang til Collegierne, til Bibliotheket og til de Professorer, til hvis Huse han havde Adgang, og til de Landsmænd, som enten modtog ham i Göttingen — hans gamle Bekjendte fra Kiøbenhavn Jens Bloch og Torkel Baden — eller som senere traf sammen med ham der; af de Sidste nævnes en Müller, der kom til Göttingen 24. April 1787, og bragte Brev til Bendtsen fra hans Fader, og hvem han den 28. »fulgte omkring til Landsmænd« — uden tvivl den som Assessor i Høiesteret i 1833 afdøde Conferentsraad Adam Gottlob Müller, en Broder til Theologen, Biskop P. E. Müller — og en v. Benzon, formodentligen Jens Benzon, som, efterat have nedlagt sit Embede som Amtmand over Randers Amt, bosatte sig i Odense, og der døde 1839 (Erslev, Forf. Lex.), samt en v. Buchwald. De levnede Dagbogsblade give udførlige Meddelelser om Bendtsens Omgang med disse Landsmænd, om hans Spadseretoure med dem, f. Ex. paa Städens

dengang endnu ikke sløfede Volde, og til den nærliggende Papirmølle ved Wehnde, og om de Udflugter, Bendtsen, i Forening med disse Landsmænd, foretog sig til flere interessante Punkter i den fiernere Omegn, under de temmelig sparsomt tilmaalte Ferier. Til en Prøve paa den i Dagbogen herskende Tone, og som et Vidnesbyrd om Bendtsens Samliv med hans Landsmænd, især med Bloch og Baden, anføre vi Beretningen om en saadan Udflugt, som Bendtsen med de 2 sidstnævnte under Juleferierne 1787, gjorde til den i et Par Miles Afstand fra Göttingen beliggende katholske By Heiligenstedt¹⁾ i det Eichsfeldske, som dengang stod under Kurfyrsten af Maintz's Høihed. De gik den 29. Dec. Kl. 9 om Morgenen fra Göttingen, og, efter oftere at have taget fejl af Veien, kom de om-sider Kl. 7 Aften til Maalet for deres Vandring, Heiligenstedt, »som ligger saaledes i en Dal, at man ei kan see det, inden man er lige derved«. »Mit høire Been«, skriver Bendtsen, »var ganske ømt, og jeg kunde ikke gaae længere. Porten var i Laas, da vi kom dertil, forestillede os deraf de ubehageligste Følger, bleve dog snart oplukkede, og førte i Logis hos Gelsenberg i den »hvide Svane«. Han var Bager, Vært, Pølse-mager. Mange Sorter Pølser havde han. De sendtes, sagde han, til Wien, Maintz, Frankfurt, men det var Elendighed. Garwurst var noget sammenrørt Meel og Flesk. Jeg spiste Viinkandel til Aften, og gik i Seng Kl. 9. Mine Støvler vare ganske fordærvede, paa den ene var et stort Hul; deres Reparation kostede 1 $\frac{1}{2}$ 8 β . Baden og Bloch sladdrede og trættedes om Sengested, indtil Baden kom til at ligge hos mig, og Bloch laa alene; klagede over vaade Dyer. Sov om Natten saa nogenledes.«

»Søndag den 30. Kl. henimod 9, stode vi op, og drak Caffé med Oblatkager til, vi accommoderede og paaklædte os, spiste Frokost, og gik i Kirke, og hørte en Messe, skøndt den var uhørlig, paa enkelte latinske Ord nær; derpaa saae vi Byens andre Kirker, som stode aabne; alle vare fyldte med Crucifixer og Helgenbilleder. Bloch og jeg gik endnu omkring og saae den gamle forfaldne murede Vold derom. Kom hiem, spiste Suppe, Kiød og Duer; drak Kaffe. Baden og jeg gik i Kirke,

¹⁾ Büsching, Erdbeschreibung 3 Th. 1 B. p. 839.

hørte en Munk prædike om blot »Glaube«, wahre Glaube. Han tog Calotten af, naar han nævnede Paulus etc. Man opførte sig meget ilde i Kirken, grinede og støiede. Da Prædikenen var forbi, kom Præsten ned i Kirken, opraabte alle deres Navne, som høre til Menigheden, og vare under 20 Aar; disse skulde da overhøres i Glaubenslehre, hvo som ei var der, maatte bøde 1 \mathcal{R} Vox. For ei at kunne svare paa simple Spørgsmaal bødes 10 β . Allarmen og Latteren var ved Opraabningen reent uforskammet. Præsten skiendte vel noget og truede, men man loe ham ud i hans Øine. Vi vilde beseet Slottet, men det kunde ei lade sig gjøre. Men Exjesuiterklostret besøgte vi, hvori 7 Exjesuiter; de kaldes Professorer, fordi de holde Underviisning for Byens tilvoxende Ungdom; de have 100 Disciple idetmindste. Vi besaae Collegii-Stuen; paa Væggen hængte endeel Landkort, meest specielle over Tydslands Kredse, 3 Tabeller, hvori Rhetorica var foredraget in Compendio med alle scholastiske Subtilliteter; foruden Andet var og den bekiendte Inddeling i Sensus proprius, allegoricus, anagogicus, topologicus. En temmelig suffisant liden fingertyk Stok stod ved Lærerens Stol til Opmuntring. Meer end 30—40 Lærlinge kunde ei paa eengang sidde ved de tvende Borde. Derfra gik vi til Bibliotheket, som var i to Stuer; bestaaer maaskee af 1000 volumina, mestendeels elendigt Snavs, scholastisk Kram, Samlinger af decreta conciliorum, Legender etc., Judas der Ertshelm, Himmelstigen, Veien til Himlen o. s. v. Dog saae jeg ogsaa Terents, Molieres Comedier paa Gammeltydsk(?), Pütters Reichsgeschichte, Livius, Plutarchus. En liden Globus var der samt nogle mathematiske Instrumenter, og i det ene Kammer et temmelig forslidt Billiard. Vi gik derfra, og spadserede hele Byen om; alle Mennesker saae paa os med Nysgierrighed. Byen har en gammel forfalden Muur til Vold. Volden selv er og meget brøstfældig. Capellerne i Byen ere mange; Kirkerne ere 4—5, have alle mange Altre, hvert Alter har sin Præst. I Exjesuiternes Kirke hørte vi dem synge efter Noder. Alt gik uordentlig, snart som i en Jødesynagoge. Vi kom hiem og forlangte Kort, fik nogle tydske Kort, $\frac{5}{8}$ saalange som de sædvanlige, spillede det meste af Aftenen, jeg med Lykke. Spiste til Aften, Ribbeenssteg, særdeles god, med Rabunkelsalat og Svedsker; disputerede om Adskilligt; gik i Seng

Kl. 11. Baden laa igien hos mig; sov meget lidt om Natten; drømte om Breve og Pakker«.

»31. December tiltraadtes Hiemvandringen til Göttingen ad slette og ufremkommelige Veie. I den lille By Geismar, hvorigennem Veien gik, nølede Bloch og Baden, mod min Erinndring, ved Sopkener og Pølse. Vi skulde gaae til Göttingen; men vare nær aldrig komne dertil, hvis Forsynet ikke havde skikket os En fra Geismar med en Lygte, som gik til Göttingen. Han var os til usigelig Tieneste, især ved en smal Planke over en dyb Grøft, som jeg først vovede mig at gaae over, uden Hielp. Baden blev endelig hiulpen over. Bloch havde ei Mod, endelig bar Karlen ham over paa sin Ryg. Vi kom til Göttingen Kl. 5³/₄. Jeg gik til Baden, han kunde ei komme ind paa sit Kammer, og gik altsaa hiem med mig. Spurgte om Breve, og, da Postbudet havde taget dem med sig, sendte jeg strax Bud efter dem og fik dem. Brevene vare af fornøieligt Indhold, og, saasom de vare længe forventede, geraadede jeg derved i stor Glæde, den største i Göttingen til Dato, og, efter Anseende, for altid; gik hiem med Baden og spillede Piquet; min Glæde saaes tydelig. Bloch og Baden svor paa, at det var Brev fra min Kiæreste; drak Forældres, Conferentsraad Koefoeds, begge ældste Søstres Skaal. Forlangte mere Viin, fik ei, gik altsaa bort; spadserede da paa Wehnder Gade; hørte nogle Kanon Schläge; gik hiem, læste Brevene igien; gik i Seng, kunde ikke sove. Hørte Kl. slaae 12, hvorpaa blæstes fra Taarnet, og Burschers Raab hørtes brølende »Pereat das alte Jahr; vivat das neue Jahr««. Hvad det var for Tiden-der af saa behagelig Beskaffenhed, som Bendtsen Nytaars-aften fik fra sit fierne Hiem, vides ikke. Dagbogen indeholder flere Vidnesbyrd om, at Bendtsen særdeles flittig under sit Ophold i Göttingen vekslede Breve med Venner og Bekiendte i Danmark. Under 25. December 1787 hedder det: »Talte mine Breve, som vare 35; jeg havde derimod skrevet fra Tydskland 52«.

De levnedes Brudstykker af Bendtsens udførlige Dagbog indeholde andre Beretninger om Toure, han i Selskab med adskillige af de nævnte og andre Landsmænd foretog sig til flere af de interessante i Göttingens nærmere og fiernere Omegn liggende Steder, saaledes fra 11. til 14. Mai 1788 giennem den skønne Egn ved Münden til Kassel, hvor de besaae Museet

og Billedgalleriet og bivaanede Forestillingen i Skuespilhuset af Shakespeares Richard II. En udførligere Beretning indeholder Dagbogen om et Besøg, som Bendtsen med sine Landsmænd Baden, Buchwald og Müller gjorde i Pymont i Juli 1788. Her stødte de sammen med den bekjendte Høiesteretsadvokat Uldal og hans Frue fra Kiøbenhavn, der indbøde dem til en Déjeuner i Badehuset. Af andre derværende danske Undersaatter, som Bendtsen omtaler i sin Dagbog, var en v. Lüttichau, formodentligen den senere som Hovedmand for det i 1790 til Regieringen indgivne »Tillidsskrift«, bekjendte Tønne Frederik v. Lüttichau til Aakier, som i 1791 mistede den danske Kammerherrenøgle, og døde endeel Aar efter som preussisk Gesandt ved Rigsdagen i Regensburg. I Pymont traf Bendtsen ogsaa Digteren, Landfoged i Sydditmarsken, Justitsraad, senere (1790) Etatsraad S. H. Chr. Boje (Medstifter af det bekjendte Göttingerbund, Udgiver af Musenalmanach oder Blumenlese 1770—75 samt af Brødrene Stolbergs Værker 1779 (Kordes, Lexikon der schlesw. holst. u. eutin. Schriftst., Schl. 1797, P. 251)), der som Embedsmand i Holsteen Intet havde mod at ansees som Dansk, og som tog den danske Regierings Parti, da en »Republikaner«, en Kiøbmand fra Hamborg, ved Bordet, hvor han var Bendtsens Sidemand, kom frem med den Paastand, »at Skoleholderne i Holsteen ikke turde lære Børnene at læse og skrive«. Det var paa Tilbagereisen fra Pymont, at Bendtsen og hans Selskab, efterat have besøgt de i Nærheden liggende vel bevarede Ruiner af det i 1623 afbrændte Slot Helden (Büsching a. St. III 3 B. S. 333) med dets underjordiske Fængselskieldere, besaae, under den tilstedeværende Professor Beckmans Veiledning, Saltværket i Salzderhelden. Den hele Reise havde kostet 27 Rth. foruden 3 halve Louisd'or, som Bendtsen, der havde ladet sig overtale til at prøve sin Lykke i Pharaobanken i Pymont, der havde tabt. I samme Sommer gjorde Bendtsen, men denne Gang, som det synes alene, en Tour til Brunsvig og Wolfenbüttel. Udførligere Meddelelser give de levnede Dagbogsblade om en Reise, som han med sine sædvanlige Reisefæller gjorde i Juni 1789 til Gruberne ved Clausthal i Harzen, over hvilken og især over Nedstigningen i en Dybde af 200 Alen under Ledsagelse af 4 Bjergmænd, og den endnu besværligere Opfart, og over den hele Grubedrift han giver en meget instructiv Beskrivelse.

Der var overhovedet Intet af Alt hvad Bendtsen saae og hørte under sit Ophold i Udlandet, uden han førte det til Bogs. Da en Harmonika, som dengang endnu var i sin Nyhed, forevistes i Værtshuset »Kronprindsen«, betalte Bendtsen 3 Mark for, at see den (28. April 1787), og da det bekjendte Chiariniske Beriderselskab i næste Aar kom til Göttingen, og der gav sine Præstationer til Bedste for Publikum, tog Bendtsen ogsaa disse i Øiesyn, og under d. 26. October 1788 beskriver han de halsbrækkende Konststykker, som han havde seet Demoiselle Chiarini og Truppens Paillasse gjøre. At Bendtsen var i Göttingen, hvad han senere vedblev at være, en flittig Avislæser, fremgaaer af Dagbogen. Han pleiede at læse Aviserne hos Conti, en Tracteur eller Conditor. At det i Göttingen især var Englands politiske Forhold, som sysselsatte den almindelige Opmærksomhed, er ligesaa forklarligt, som det er velbekendt, at den engelske Regiering, under de stærke Bevægelser i Landet selv i Begyndelsen af Aarene 1770, og senere under Stridighederne med de oprørske Colonier i Nordamerika, ikke havde nogen varmere Talsmand, end den gøttingske Publicist Schløzer, hvis Ord dengang vidt og bredt gjaldt som et Orakel. I sine Optegnelser berører Bendtsen ofte hvad Aviserne meldte fra London, f. Ex. under 11. August 1788 om Udfaldet af et stridigt Parlamentsvalg for Westminster: Townshend havde 5446 Stemmer, Hood ikkun 4862.

Bekjendt er den fornemme Tone, som dengang herskede i Göttingen, og som næredes ved de mange Sønner af anseelige Slægter, som der studerede, og for hvilke Flere af Professorerne havde en stor Forkjærlighed. Pütter kan i sin Universitets-historie neppe finde Ord stærke nok til at fremhæve den Fordeel, som saamange Studerende af høi Byrd bragte Universitetet. Paa denne Fornemhed stikler Bendtsen et Sted i sin Dagbog, og yttrer, at Heyne ikke indbød til sig uden fornemme Folks Børn, og nævner som saadanne et Par danske Studerende, f. Ex. en Kalkreuter.

Dette har dog neppe for Nogen af disse Blades Læsere synderlig Interesse, og vi ville heller gjøre en anden Meddelelse af Dagbogen, den at Bendtsen 25. Aug. 1788 gik til Alters i St. Jacobi Kirke. Præsten, som tog ham til Herrens Bord, var

Pastor Christian Julius Luther, (født i Haarburg 1735), der med sit Præsteembede forbandt et Læreembede ved Universitetet, ved hvilket han foredrog Pastoral-Theologien og ledede de katechetiske Øvelser. Han døde som Superintendent i Clausthal 1809 (Pütter a. St. II, 199; III, 146).

Paa den Tid, i hvilken vi her have sat os tilbage, var Textkritiken af de bibelske Bøger et Formaal baade for katholske og protestantiske Lærdes Flid. Den Stræben efter at bringe Bibelordet saa vidt mueligt tilbage til dets oprindelige Reenhed, og at rense det, snart ved Conjectural-Kritiken, snart ved Benyttelsen af de endnu ikke tilstrækkeligen undersøgte Haandskrifter, fra Afskrivernes Tilsætninger, som alt tidligere havde sysselsat saa mange ansete Lærde i begge Kirker, var efterhaanden slappet, under de jansenistiske Stridigheder i den romerske Kirke, og de samtidige pietistiske i den lutherske. Men efterat den franske Oratorianer Houbigant i sine *Biblia Hebraica cum notis criticis* (Paris 1753, 4 Voll, Folio) atter havde brudt Isen, traadte overalt flere Lærde i hans Fodspor, fremfor alle Kennicott i England og Griesbach i Tydskland, hiin beskæftiget med en Recension af det gamle, denne af det nye Testamentes Text, og fra alle Lande samledes Varianter af de i Bibliothekerne bevarede Haandskrifter. Hvad der i denne Retning af danske Lærde (J. G. C. Adler; F. Münter; H. Treschow; A. C. Hwiid; W. F. Engelbreth og især A. Birch), dels blev udrettet, dels tilstræbt, er bekiendt nok. Ogsaa det tørre kritiske Studium fandt sine ivrige Dyrkere, og, ligesom der for en Menneskealder siden var en Tid, da man ventede sig Underværker paa Theologiens Omraade af den hegelske Philosophies Anvendelse ved Behandlingen af de christelige Dogmer: saaledes haabede man i hine Dage noget Lignende af Textkritiken. Ogsaa Bendtsens Studier fulgte den kritiske Retning, efter en Opfordring af hans Velynder, Schleusner. Det hedder herom i Dagbogen: »den 7. Mai (1788) hørte jeg de sædvanlige Collegier. Efter Kl. 11 gik jeg til Schleusner. Han foreslog mig at excerperere af *Patres Apocryphorum citata*. Viste mig, hvormeget han havde excerperet i Henseende til *Septuaginta* og af Alkoranen og andre *Arabica* til det V. T. og N. T. Oplysning, hvilket Arbejde raadede ham fra. Nu anvendte han sin Tid til philosophiske Undersøgelser.» Bendtsen greb dette

Vink, og synes strax at have taget fat paa Arbeidet, og, skøndt i al Korthed, indeholder Dagbogen Underretning om, hvilke Kirkefædre han Tid efter anden excerperede: Eusebius, Cl. Alexandrinus, Theodoretus, Origenes. Frugten af hans Flid i dette Øiemed var det academiske Prøveskrift: *Specimen exercitationum criticarum in Veteris Testamenti libros apocryphos e scriptis patrum et antiquis versionibus*, Typis J. C. Dieterich, Pagg. 144, 8vo, som han offentlig forsvarerede den 14. Sept. 1789 under Festlighederne i Anledning af Høiskolens To og Halvtredsindstyveaarige Bestaaen (inter ipsa Georgiæ Augustæ sacra anniversaria), hvorpaa Magistergraden, efter et foregaaende lærd Colloquium over bibelsk Philologie og Diplomati, confereredes ham af Gatterer som Decanus i det philosophiske Facultet d. 17. Sept. Gatterers Tale ved denne Leilighed handlede om de i ældre og nyere Tider brugelige academiske Promotionsstikke, Gøtt. Anz. 1789 p. 1713. I det endnu i Behold værende Magisterdiplom kaldes han *Vir prænobilissimus*. Der omtales hans »edita idonea doctrinæ specimina«. Promotionsomkostningerne for en Magister udgjorde i Eet og Alt 43 Rthr. og Trykningsomkostningerne for Disputatsen i eet af de tre Universitetstrykkerier, mellem hvilke Valget var overladt vedkommende Doctores og Magistre selv, udgjorde for det første Hundrede Exemplarer af hvert Ark 1 Rthr., og for hvert følgende 8 Gr., Papiret uberegnet. Saaledes var det idetmindste en Snees Aar tidligere indrettet i Göttingen (Pütter I, 321). Hvis ingen Forandring heri senere var skeet, vil man kunne slutte sig til, hvad det har kostet Bendtsen at erholde Magisterværdigheden. Til Festen, hvorved Bendtsen og T. Baden erholdt Graden, var indbudet ved et Program af Heyne, som, midt under den almindelige Omvæltning i Frankrig, afhandlede det Æmne: *libertas populorum raro cum expectato ab iis fructu recuperata* (optrykt i Heyne, *Opuscula Acad.* (I—VI, Gøtt. 1783—1812) IV, 140). Ved den under samme Universitetsfest holdte Promotion i det med. Facultet talte Promotor, Wrisberg: *de revolutione Gallica Principum ac Procerum Europæ studium et attentionem summopere efflagitante* (Heyne, a. St. I, S. 142).

Med megen Anerkiendelse blev Bendtsens Disputats, der alt ved sin Størrelse udmærkede sig fremfor de fleste af den Tids aka-

demiske Prøveskrifter omtalt i den literære Kritiks Organer. En Resencent i Gøtt. gel. Anz. for 1790, P. 120—24 udtaler sig især med Berømmelse om Skriftet, og om den af dets Forfatter udviste Flid, Kritik, Lærdom, Nøiagtighed og Beskedenhed. Andre Journaler istemme samme Toner.

Da Bendtsens Fader, hvis Sygdom skal have bragt ham til at fremskynde Udarbeidelsen af hiint Prøveskrift, døde inden kort Tid, 30. October 1789, 66 Aar gammel, ilede Bendtsen til Hiemmet, for at melde sig som Ansøger til det ledige Rectorat ved Frederiksborg Skole. Den guldbergske Skoleanordning af 11. Mai 1775 havde vel som almindelig Regel bestemt, at Rectorerne ved de latinske Skoler for Fremtiden skulde beskikkes af Kongen, medens de tidligere kaldtes af vedkommende Stifts Biskop. Dog stod den Ret, som Fundatsen for Frederiksborg Skole af 29. Marts 1630 (Dahl, Efterretning om Frederiksborg Skole, Bilag, S. V ff.) tillagde Scholarcherne (den kgl. Confessionarius, Amtmanden i Frederiksborg og Slotspræsten sammesteds) til at udnævne Rector ved Frederiksborg Skole, endnu ved Magt.

Bendtsen var vel neppe paa den Tid, da Embedet skulde besættes, vendt tilbage fra Udlandet, og det kan være, at der mødte Vanskeligheder ved hans Ansættelse. Efter hvad Forfatteren af denne korte Skildring tydeligen mindes i sine Drengaar (i Sommeren 1823) at have hørt af Professor Jacob Badens Enke, i et Selskab hos hende, hvor Bendtsens gamle Venner, Biskop Bloch og Professor Torkel Baden, vare tilstede, var det hende, som særdeles yndede Bendtsen, der opsøgte Bastholm i Christiansborg Slotskirkes Sakristie og lagde ham Bendtsens Tarv saa indtrængende paa Hierte, at Udfaldet blev efter hans Ønske. Efter det Indtryk, som Meddelelsen, efter saa mange Aars Forløb, har bevaret af den gamle Dames Fortælling, maa han antage, at hun tilskrev sig en ikke ringe Deel af Æren for at Bendtsen blev Rector i Frederiksborg. Scholarchernes Bestalling af 4. Novbr. 1789 erholdt kgl. Stadfæstelse d. 4. Decbr. s. A., og kort derpaa blev Bendtsen indsat i det Embede, som han beklædte i over 40 Aar. Da Bastholm, hvem det havde tilkommet at indsætte ham, ved Sygdom, eller andet Forfald, var hindret i at udføre denne Forretning, besørgedes den af daværende Slotspræst, Andreas Johan Rehling den 11. Januar 1790.

Paa den Tid, da Bendtsen tiltraadte sit Rectorat i Frederiksborg, stode den nysnævnte Skoleanordnings Bestemmelser endnu i usvækket Kraft. Efter disse, var Rector Lærer i samtlige Fag i øverste Klasse. Efter hvilken omfattende Maalestok Bendtsen ledede Underviisningen: derom haves Vidnesbyrd i en af ham efterladt Bog, betitlet: *Exercitia*, indeholdende de Æmner, som han i Tidsrummet 1792—1806 opgav hver enkelt Discipel i Klassen til skriftlig Behandling. Som det fremgaaer af den ovenstaaende Beretning om Bendtsens Læreaar, først i Kiøbenhavn, og senere i Göttingen, var det især den lærde Theologie, han havde lagt Vind paa. I et Brev, som ligger for os, fra ham til hans Ven og Skolekammerat, den berømte Sagfører i Høiesteret, Christian Klingberg (dimitteret fra Frederiksborg Skole 1783) begyndt den 5. Juni 1795, just paa den Dag, da Kiøbenhavns Ildebrand begyndte, og omtrent i den Time, da Klingberg maatte forlade sit brændende Huus, men sluttet den 6. Juli, i hvilket Brev Bendtsen, efter sin Vens Opfordring, kritiserer en i Skrankerne for Høiesteret holdt og derefter offentliggjort Tale i een af de Trykkefrihedssager, som mod Slutningen af forrige Aarhundrede anlagdes i Mængde: raader han ham paa det Indstændigste til, at han, for at danne sin Smag, skulde læse de klassiske Digtere, fremfor alle Virgil og Homer, og af Virgil benytte Heynes Udgave, hvor Parallelsteder vare anførte af Homer og Oldtidens andre Digtere, samt af Tasso, Ariost og Milton. »Jeg arme Diævel«, vedbliver Bendtsen, »desværre mere Theolog end Philolog, har saa lidt Tid til at læse videre i Klassikerne, og hos mig, om jeg end stedse kunde være hos Dig, er altsaa langt fra ei at vente disse Viuk, denne Manuduction, som den fuldkomnere og nyere (det er i nyere Geniers Værker befæstede) Philolog vilde kunne suppeditere Dig, for derved at lede dig fra Vansmags onde brede Vei, til den ~~nyere~~ sande Smags trangere Livsens Vei.«

Med hvilken Forkierlighed Bendtsen i hine Aar har drevet de theologiske Videnskaber i sin Underviisning, sees af den omtalte Exercitiebog. »Han foredrog«, skriver en Mand (J. P. F. Dahl) som i hine Aar havde været hans Discipel, »Theologien efter udførlige Dictater«, og hvorvidt hans Underviisning strakte sig, skiønnes af de Æmner, som han lod Disciplene beskieftige sig med. Man seer strax, at han har

giort dem bekiendte med de Indvendinger, som vare giorte mod Indholdet af den evangeliske Historie af de engelske og franske Deister og af den wolffenbüttelske Fragmentist, samt med Theologernes Giendrivelser af disse. Snart krævedes én Sammenlig-ning mellem de enkelte Evangelisters Beretninger om Jesu Op-standelse, snart forlangtes en Angivelse af de Grunde, hvorpaa Evangelisternes Troværdighed og deres Bøgers Authentie hviler; snart spurgtes om, hvilken Troværdighed, der tilkommer de apokryphiske Evangelier, f. Ex. Evangelium infantie Christi; snart forelagdes omtvistede exegetiske Steder til Forklaring, f. Ex. Matth. III. 13; Act. VII. 55; Luk. XII. 10 og 12, med Hen-syn til den forskellige Bemærkelse, hvori den Hellig Aand forekommer i begge Vers; snart fordres en Sammenlig-ning mellem den reformeerte og den lutherske Kirkes Lærebegreb om Nadveren. En ikke ringere Mangfoldighed af Spørgsmaal havde Bendtsen at opgive Disciplene i Historien og Philologien. Han maa i sine første Embedsaar have ladet dem sysselsætte sig meget med Quinctilians Værk om Talekonsten, og fra dette saavel som fra Ciceros Brutus tager han Anledning til mange Spørgsmaal, saaledes om Hü-kommelseskonsten hos de Gamle efter Quinctilian XI. 2, om at Taleren nødvendig maa være god Mand (ne futurum quidem oratorem, nisi virum bonum) efter Quinctilian XII. 1; og om Poesiens og Historiens Nytte for Taleren efter Quinctilian X. 1.

Efter den tid nævnte Frdn. 11. Mai 1775, hørte ogsaa et Begreb af Astronomien eller, som det kaldtes, Sphærica med til hvad der skulde giennemgaaes i Skolernes øverste Klasse. Om end Bendtsen ikke havde nogen særdeles Sands for denne Disciplin, eller overhovedet for de matematiske Videnskabers Betydning i den lærde Skole: røber dog den tid omtalte Exercitiebog, at han saaledes havde sat sig ind i Theorien om Himmellegemernes Bevægelser, at han havde en Mangfoldighed af Opgaver at forelægge sine Disciple til skriftlig Besvarelse.

Den Tid, paa hvilken Bendtsen tilraadte sit Skoleembede, var, paa Pædagogikens Enemærker, en Reformernes Tidsalder, og den Bevægelse, som Pestalozzi, Basedow og Rousseau havde givet Stødet til, omtrent ved Midten af det 18. Aarhundrede, havde endnu ikke lagt sig i dets sidste Decennier.

Disse vare, som Enhver veed, der i mindste Maade har lagt Mærke til, hvad der dengang fortrinligen forhandlede i vor periodiske Literatur, eet af de Tidsrum, i hvilke »den almindelige Opmærksomhed saaledes dvælede ved den opvoxende Slægt, som om de Ældre næsten selv meente sig fritagne for at opfylde Livets Bestemmelse, naar de kun anførte de Yngre dertil« (Mynster, Prædikener fra 1823, Udgaven 1837, I. 121). Det var ikke alene Forfattere, som i Dagblade og egne Smaaskrifter fremlagde deres oftest høist umodne Forslag til Reformer i Opdragelsesvæsenet — thi, medens »Slægten selv sukkede, satte den sit Haab til Eftertiden, og Enthusiasmen samlede sig om en Opdragelsesliteratur, som forlængst er forsvunden, men som dreves med en Iver, som man neppe kan gjøre sig Forestilling om« (N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie V. 1. Side 342). Skolevæsenets Ordning var en Sag, som i høi Grad laa Regjeringen paa Hierte, og, medens flere høit stillede Mænd arbeidede paa at bringe Almueskolevæsenet i Samklang med Tidens Grundsætninger: var det Hertugen af Augustenborg, der, som Patron for Universitetet og Formand i den nedsatte Commission for de lærde Skoler, arbeidede paa disses Reorganisation.

Bendtsen var dengang en ung Mand, men han havde, som man siger, »læst gamle Bøger.« Han blev een af dem, med hvilke Hertugen raadførte sig om sin Plan for Skolerne, og hvis Dom han underkastede sine i Minerva for 1795 optagne »Ideer«. Under den 24.-Februar 1795 sender han Bendtsen med en særdeles forbindtlig Skrivelse disse »Ideer«, »et Skelet, en Grundtegning til Nationalopdragelsens store Bygning«, som han selv kalder sit trivielle Product¹⁾, og beder ham, ikke i »Commissionens, men i sit eget Navn, til sin egen Oplysning og Efterretning, strengelig og nøiagtig at giennemgaae Skriftets Indhold, og med fornøden Udførlighed meddele ham sine Anmærkninger derover«. Der haves en Klade til de Yttringer, hvormed Bendtsen ledsagede Hertugens »Ideer« Stykke

¹⁾ De, som ikke kiende »Ludimagisteren« uden af Rahbeks og Baggesens Krybterier i bunden og ubunden Stil, ville med Forbauselse høre, hvad han vil, at den danske Læsebog, der blev at udarbejde for Skolerne ikke maatte indeholde: »For Alting ingen Vers« (Minerva, 1795 I. 44). Det var Musageten, som Rahbek titulerede sin Patron.

for Stykke. Han ivrer imod »at Underviisningen mangfoldiggjøres i Skolerne, som han anseer for en slibrig Sag, hvorved man overtræder de rette Grændser mellem Skolerne og Universitetet, og falder det sidste ind i dets Kald. Derved forhindres Grundighed, og Veien aabnes for det, som Tydskerne kalde Seichtigkeit und überflächliche Gelehrsamkeit«. »Naar man seer Lectionskataloger over hvad der i visse tydske Skoler læses« — vedbliver Bendtsen — »maa man studse over saa udbredt en Underviisning og Disciplenes i Programmer og Nachrichten og Reglementschaften udviste Færdigheder og Indsigter. Derimod gienlyde fra flere Universiteter bittre Klager over Studenternes overfladiske Kundskaber og Ubrugbarhed«. I stærkere Ord, end Bendtsen gjør det, læser hans berømte Samtidige O. Worm i Horsens Hertugen Texten for al den usalige Polymathie, alle disse leves gustus og al den Halvhed i Dannelsen, som deraf vilde flyde, hvis Projektet var, i uforandret Skikkelse, blevet lagt til Grund for Skoleunderviisningen¹). Høfligere og mildere var, som sagt, Bendtsens Kritik over Hertugens »Ideer«; dog nedlægger ogsaa han en bestemt Protest imod flere Punkter i disse; f. Ex. mod en Optagelse af et Cursus af Philosophie i Skolerne. »Dette Fag, med Undtagelse af Psychologie, samt Hebraisk og Bogstavregning burde overlades Universitetet. Sildig modnes Judicium, det veed enhver Lærer, og før det er skeet, kommer man ingen Vei med Logik og Metaphysik. At Philosophien i gamle Dage er lært i Skolerne gielder ei her for Indvending; thi Enhver veed, at dette, efter den da brugelige Methode, var intet Andet end uforstaaet Udenadslæsning paa Latin, og ventelig blev Philosophien af den Grund saa lidet tagen i Betragtning i den sidste Skoleanordning, som det sees af § 32, hvor det forbydes at lære Philosophien udenad. At Mathematicen baade kan og bør dyrkes i Skolerne, er ingen Tvivl om, og maaskee kan baade dens Dyrkelse og en bedre Elementarunderviisning fremhielpe og modne Dømmekraften og bane

¹) Worms Betænkning findes in extenso optagen i Nyerup: de lat. Skolers Historie fra 1536—1805 Side 314—18. Om mueligt mere endnu, end der er skeet, tager Worm Bladet fra Munden i en Tale ved Lærerindsættelse i Horsens Skole, 3. Januar 1807, indrykket i Münter: Misc. Hafn. I. Fasc. II. 1818, 1—38, især P. 25 sqq.

Philosophien Vei. Erfarenheden vilde da bedst vise, hvor vidt man dermed kunde komme. Af Philosophiens Historie burde maaskee det Allervigtigste læres«.

Som Bendtsen selv, inden Skolevæsenets Ordning i 1805, havde optaget Tydsk og Fransk i sin Underviisning i øverste Klasse, og, som fremgaaer af den tidt omtalte Exercitiebog, drevet disse Fag med megen Iver: saaledes anseer han det for »uimodsigeligt, at de burde optages i alle Skoler«. »Om Engelsk burde læres, maatte beroe paa Enhvers Lyst, og paa Tiden«. At han henstiller til nærmere Overveielse, om ikke det Svenske burde indføres i Skolerne som Lærefag, vil have Interesse for den nærværende Tid. »Der vilde dog kun fordres liden Tid til at fatte dette, for os saa vigtige Nabofolks Sprog.«

Det er ikke giennemgribende Forandringer, som Bendtsen foreslaaer i den gamle Skoledannelse, og ikkun ganske enkelte Fag ønsker han føiede til dem, som alt lærtes i Skolerne. Blandt disse var Naturhistorien, som ogsaa optoges i Frederiksborg Skoles tvende nederste Klasser, men bortfaldt dog der, ifølge en Skrivelse fra Dir. for Univers. og de lærde Skoler af 5. Mai 1812 (Dahl a. St. Side 38), idet Arithmetik traadte istedet. At iøvrigt denne Underviisning, saalænge den lededes af Hansteen, har været drevet i et ikke ganske ringe Omfang, fremgaaer af en Tale, som Bendtsen holdt ved Lærerindsættelse i 1812¹⁾. At Bendtsen selv var en Samler af Sommerfugle, hvoraf han i tidligere Aar med egen Haand havde fanget en Deel udmærkede Exemplarer i Skovene omkring Frederiksborg, og forøget dem ved Gaver, han erholdt fra Norge, skylder jeg en Meddelelse af een hans ældste endnu i Embedsstilling værende Disciple, Pastor Appeldorn i Bakkendrup. Denne Discipel, som i sin Ungdom meget Meskieftigede sig med den danske Insectfauna, og i Aaret 1823 vandt Accessit for Besvarelsen af Universitetets Priisopgave om de danske lepidoptera, havde Bendtsen foræret sin i flere Kasser bevarede Samling, der tilintetgiordes ved en Ildebrand, der overgik Appeldorns Bolig. Dette er et hidtil ukendt Træk af Bendtsens videnskabelige Interesse, i en Retning, der laa langt borte fra hans egentlige Studier.

¹⁾ B. Bendtsen: Tre Taler holdte i Frederiksborg Skole 1812, 1817 og 1821 (1820) udgivne af C. H. A. Bendtsen som Indbydelsesskrift fra Ribe Cathedralskole 1867.

Men endnu langt stærkere, end for noget andet Underviisningsfag, tager Bendtsen i sin Drøftelse af Hertugens »Ideer« Ordet for Indførelsen af gymnastiske Øvelser. Han kan ikke andet end anbefale Commissionen paa det Indstændigste at overveie Nødvendigheden af at optage disse Øvelser, der behøves saa meget for at befordre Legemet Væxt og Sundhed, hindre Ledigheds slette Følger, skadelige Drengestreger osv. Der maatte da ved hver Skole være en stor Plads til Legemsøvelser, Boldspil, Keglespil, Riden; i at svømme og bade sig burde ogsaa øves. Man kunde haabe ved saadanne Øvelser ikke alene at gjøre Legemet sundt og stærkt, hvorved Siælevnerne vinde, men endog at udrydde mange skadelige og lastværdige Yttringer af Ungdommens animalske Drift, som nu ikke kunne forebygges, og som fordærve Moraliteten.« At Frederiksborg Skole var den første i Landet, hvor Underviisning indførtes i Svømning, under en Lærers Veiledning (i Juni 1807), kan her bemærkes.

Aarene fra Bendtsens Tiltrædelse af Rectoratet til Skole-reformen i 1806 vare maaskee den meest glimrende Periode af hans lange Embedsbane, hvis man vil laane en Maalestok for sin Dom fra det store Antal Candidater fra hans Skole, som ved den første akademiske Examen bleve udmærkede. Dette var Tilfældet med 12 af de 88 Studenter, som Bendtsen sendte til Universitetet før 1806. Det turde ligge nær at antage, at dette hæderlige Udfald af den første Universitetsprøve for saa mange af Bendtsens Dimittender, er at tilskrive den grundige og omfattende Kundskab, de havde modtaget i Skolen, medens Bendtsen var eneste Lærer i øverste Klasse, og vi feile vel neppe i at udlede af det Ry, hvori Skolen i hine Aar var kommen, Discipelantallets Stigen i den følgende Periode. Medens der i 1806 ikkun var 21 Disciple i Frederiksborg Skole: var der ved Begyndelsen af Skoleaaret 1810, 53. Naar Udgiveren af Universitets- og Skoleannaler, der var en Client af Hertugen af Augustenborg, og selv havde taget en virksom Deel i den hele nye Ordning, vil have den stigende Frequents i alle Landets lærde Skoler udledet fra den Opkomst, hvori de vare komne ved Reformen, og fra den »større Tillid« som Publikum havde faaet til dem (Engelstoft, Universitets- og Skoleannaler 1810, II. 102): da turde det, for Frederiksborg Skoles Ved-

kommende, være rimeligere at søge det voxende Discipelantal i den ovenanførte Grund, end i de nye Kræfter, som Reformen skal have bragt i Skolens Tieneste. Med et Par Undtagelser (Hansteen, Steenbloch), vare de Lærere, som ansattes ved Reformen, ikke saadanne, som skulde bringe nogen Skole i Opkomst! Een af disse har nærværende Forfatter kiendt i sin første Skoletid som en meget udelig Lærer, og en anden var kort inden han kom i Skolen, afgaaet med et lidet bedre Ry for sine Capaciteter.

Vi holde os til Bendtsen. Fra den Tid, da Reformen havde indført Fagunderviisning, istedenfor Klasseunderviisning, i Skolen: overtog han selv Latin, Græsk og Hebraisk i øverste Klasse. I Fransk, et Sprog, hvori han besad megen Kundskab, hvorm hans i Aaret 1810 trykte, men iforveien i Haandskrift giennem en Aarrække i Skolen benyttede Syntax er et Vidne, underviste han giennem alle Klasser. Under de i adskillige Aar temmelig hyppigen indtreffende Vacancer i Lærerpersonalet, overtog Bendtsen tillige snart Dansk¹⁾ (under Vacancen efter Steenblochs Afgang endog for et Tidsrum af halvandet Aar) snart Tydsk, Historie og Religion. En stor Grundighed og Nøiagtighed karakteriserede Bendtsens Underviisning, især i de gamle Sprog. De Pensa af de klassiske Forfattere, som bleve gennemgaaede, ledsagedes med udførlige Anmærkninger, der ofte svulmede op til betydelige Excurser saavel af sprogligt som historisk Indhold. Disse indeholdt et rigt Kundskabsforraad for de Disciple, som vilde benytte dem saaledes, som de efter den ypperlige Lærers Tanker burde have været benyttede. De Oversættelser, som diceredes Disciplene, naar enhver Enkelts Stiil var rettet, vilde, dersom de vare blevne indprentede i Hukommelsen, have givet Disciplene Sands for en reen, smagfuld og correct latinsk Diction. Det var en Feil hos den udmærkede Lærer, at han ikke var ligesaa streng i at fordre Rede af Disciplene for det meddeelte Stof, som han selv var samvittighedsfuld i at yde det. Her, hvor vi blot i Almindelighed kunne fremhæve de mange Lys- og de

¹⁾ Han brugte da, naar Disciplenes danske Stile vare rettede og gennemgaaede, i hele Classens Paahør, at skrive og at fremlægge til Alles Gienemsyn en Afhandling over de givne Æmner som et Mønster, de skulde følge. En Mand af Faget, Hr. Cantor N. U. Krossing, der var Discipel i Skolen i det omhandlede Tidsrum, skildrer Bendtsens Underviisning i Dansk som foreffelig.

enkelte Skyggesider i Bendtsens Skolegierning, bør vi ikke forbigaae at nævne som een af de sidste, at, da den udmærkede Rector ikke altid tilbørligen understøttedes af sine Medlærere: kom Disciplene ofte mindre vel forberedte op i øverste Klasse. Men tidt var det en Kierlighedsgierning af Bendtsen, at han, ved at optage Disciplene i den Klasse, i hvilke de fornemste Lærefag vare lagte i hans egen Haand, saae igiennem Fingre med deres Umodenhed og ringe Fordannelse, efterdi mange Aars Erfaring havde lært ham, at, under den Underviisning, som tilbødes Disciplene i øverste Klasse, vilde det i tidligere Aar Forsømte kunne oprettes. Ofte slog Bendtsens Beregning heller ikke feil, og naar han bemærkede en alvorlig Stræben efter at gjøre Fremgang hos en Discipel, var han altid redebon til at opflytte ham i øverste Klasse, men var da ogsaa villig til at give ham, foruden al den Veiledning og Øvelse, som Skoletimerne tilbøde, Underviisning i Timer udenfor Skoletiden. I Aftentimerne samlede han mange Disciple omkring sig, hvis Udarbejdelser han gienngik og rettede. Naar han blot havde den svageste Formodning om, at en saadan Extrahielp vilde være Diciplene tienlig, var det ham altid en Glæde at yde den, og aldrig var der fra den udmærkede Lærers Side Tanke, end sige Tale om at kræve noget Vederlag for den Hielp, han saaledes rakte sine Disciple udenfor Skoletiden. Det var Bendtsens Overtydning, at der, hvis en Discipel skulde gjøre Fremgang, fremfor Alt, krævedes Selvarbejdsomhed fra hans egen Side; men denne Selvarbejdsomhed fandt hos Bendtsen Næring, Pleie og Understøttelse. Af hvad der nys er sagt om den Udførlighed, hvormed de gamle Forfattere bleve gienngaaede, vil det være klart, at det ikke kunde være store Pensa, som interpreteredes, og disse Blades Forfatter erindrer sig, og har fundet sin Erindring stadfæstet ved at gienngaae Gienparterne af de af Bendtsen til Universitets- og Skoledirectionen indsendte Beretninger om Lærefagenes Fordeling og Skoletimernes Anvendelse, at, i de tre Aar, han tilbragte i Bendtsens Klasse (1822—25), var Alt hvad der af de gamle Forfattere blev gienngaaet paa Skolen: i Latin de fem Bøger af *Disputationes Tusculanæ*, et Værk, som Bendtsen satte særdeles høi Priis paa for de ædle ~~og~~ Følelser, de rigtige Erfaringsbemærkninger, de sande Domme om Menneskers og Handlingers Værd, det deels indeholder, deels giver Anled-

ning til at berøre og som altid under Fortolkningen bragtes Disciplenes Aand og Hierte nær; fire Bøger af Virgils Æneide 1, 3, 6 og 7; tre eller fire Bøger af Livius; 1. og 2. Bog af Horats's Ode; i Græsk to Dialoger af Plato (Apologia Socratis og Krito) to Bøger af Herodot (Urania og Kalliope), tre eller fire Rhapsodier af Homer. Meer maaskee end i nogen anden af Landets lærde Skoler, og meer end det i enhver Skole, hvor der ei var en Lærer af Bendtsens omfattende Indsigt, vilde have været raadeligt, var Valget af de klassiske Forfattere overladt til Disciplene selv. Det var saare sieldent, at Nogen af Frederiksborg Skoles Disciple lode sig nøie med til Examen Artium at angive det i Kgl. Resolution af Nov. 1818 bestemte Minimum af Latin og Græsk; og af de mere fremmelige var der dem, som indlode sig med saadanne Forfattere, der ellers i Regelen ligge udenfor Skoleunderviisningens Peripherie: Plinius, Plautus, Tacitus og Aristophanes. Ligesom Intet var Bendtsen kjærere, end naar hans Disciple, hvilke han ofte tilraabte Philosophens Ord: »Difficilia exercebunt«, vilde anvende deres Tid paa saadanne vanskelige klassiske Forfatteres Læsning: saaledes var han altid redebon til at anvise dem Hielpemidler til at overvinde de fra Indholdets eller Sprogets Side mødende Vanskeligheder, og til flere Forfattere havde han udarbejdet Anmærkninger, der i høj Grad lettede Forstaaelsen, saaledes til de nævnte dramatiske Forfattere. I sine tidligere Aar brugte Bendtsen ofte at fortolke de græske Talere, navnlig Lysias, Isokrates, Æschines og Demosthenes, hvis Arbejder han da jevnførte med Ciceros. At han ikke i de senere Aar valgte disse Skrifter, uagtet der neppe var nogen Green af Oldtidslitteraturen, som Bendtsen havde mere Forkiærlighed for, end den gamle Talekunst: hidrørte fra, som han selv bemærker i en Indberetning, at ingen flere Exemplarer vare tilovers af den Haandudgave, som Sverdrup 1809 havde besørget af adskillige græske Talere, og at den nye Udgave, som Brummer havde lovet, ikke saae Lyset. En romersk Forfatter, som Bendtsen i sine første Embedsaar, og endnu i 1816, interpreterede, og som han synes at have haft en særlig Forkiærlighed for, var Quinctilian de Inst. or., især 10—12 Bog. Hvorfor dette Værk, som frembyder saa rig og mangesidig Interesse, ikke senere brugtes i

Frederiksborg Skole, vides ikke. Mueligen ogsaa her den nysnævnte Anstødssteen var i Veien, at Haandudgaver ikke fandtes. Som et Bidrag til en Tidsskildring kan det maaskee fortiene at anføres, efter Bendtsens Indberetning for Aaret 1813, at, da han vilde læse Herodots to første Bøger med Disciplene i øverste Klasse, lykkedes det først efter megen Møie, at tilveiebringe de fornødne Exemplarer af anden Bog af det kallske Aftryk.

Det var et ogsaa af Andre, navnlig af Mynster i den ovenførte Tale (Bl. Skr. III. 17), fremhævet Træk hos Bendtsen, at alt hans Arbeide havde Hensyn til hans Skole. For Skolegierningen gav han Afkald paa den literaire Navnkundighed, som en Mand af hans grundige Indsigt let vilde have kunnet vinde. Ligesom den berømte samtidige Skolemand, Worm i Horsens, var ogsaa Bendtsen en lidet frugtbar Forfatter. Han arbeidede uafbrudt udenfor Skoletimerne. Naar disse vare tilende, pleiede han om Sommeren gjerne at besøge en med ham giennem mange Aar i nær Forbindelse staaende Embedsmand i Hillerød, og spadserede i hans nær ved Skolen beliggende Have. Om Vinteren derimod, naar Disciplene Kl. 4^{1/2} forlode Skolen, opholdt han sig en kort Tid i sin Families Kreds, tændte derpaa et Lys, vandrede op ad den lange Skolegang, og tog Sæde paa en Bænk i een af Skolestuerne, og holdt Ilden vedlige i den store Bilæggerovn. Naar han da havde givet de Disciple, som samlede sig omkring ham, den Veiledning, de ønskede, og giennemseet deres Udarbejdelser, begyndte han sine egne Studier, og det er betegnende for Manden, som for Tiden, at han i mange Aar intet Værelse havde til sine Bøger og Samlinger uden et Tagkammer i den nordre Gavl af Chr. IV. gamle Skolebygning. Derfor maatte han, som sagt, tage sit Sæde i een af Klasserne, for at kunne arbejde i de lange Vinteraftener. Enten den beskedne Mand intet Ønske havde yttret om et mere passende Lokale, eller Overbestyrelsen af oekonomiske Hensyn havde gjort Vanskeligheder ved at opfylde en Begiering derom: nok er det, at det først var paa hans senere Dage, at der ved en Resolution af Skoledirectionen af 26. Juli 1823 (Dahl, Efterr. om Frederiksborg Skole S. 26) indrettedes et Arbeidsværelse for ham, umiddelbart stødende op til Skolens Bibliothek; men det forandrede Lokale gjorde ingen Forandring i Bendtsens Leveviis. Ved Lysejfs Skin syslede han til langt ud paa Natten med de ham saa kiære Videnskaber. Hvad han i en Skoletale fra 1820 ind-

skjærpede sine Disciple: Gudens Ord til Zeno fra Citium, paa det Spørgsmaal »hvad han skulde gjøre for at føre et lykosaligt Liv»: »bliv fortrolig med de Døde« (Diog. Laërt. de vitis Phil. ed. Longolii II. 667) — og ved de Døde, med hvilke det især sømmer sig at blive fortrolig, forstod Bendtsen de græske og romerske Forfattere — det havde han indskjærpet sig selv. Hvor mange have vel været saa fortrolige med disse store Døde, som Bendtsen var det? At han ikke har efterladt sig noget mere lysende Eftermæle i Literaturen, det skyldes, som nys sagt, det Alt overveiende Hensyn, som han tog til den ham betroede Skole. Og havde ikke et bestemt Lovbud i den da gieldende Anordning om de lærde Skoler (7. Nov. 1809) krævet, at der idetmindste nu og da skulde, ved et trykt Program, indbydes til de aarlige Hovedexamina: vilde Bendtsens Forfattervirksomhed endda være bleven endnu ringere, end den blev. I Alt forfattede han 11 Programmata, alle paa Latin. — Ogsaa ved flere af disse er det at mærke, at de fremkom som en Følge af Forhold, der angik Skolen. Da der ved en Bestemmelse af en afdød Regimentslæge Wisch i Helsingør, der var dimitteret af den ældre Bendtsen 1787 og hvis Død i tidlige Aar tilskrives hans Iver under en i hiin Garnisonsby udbredt epidemisk Sygdom, var tilfaldet Skolen en Gave af to store af det kosmographiske Selskab i Upsala udgivne Glober: blev det paalagt Bendtsen at benytte den første Leilighed til offentligen at tolke Skolens Erkiendtlighed for denne Gave. Dette gav Anledning til hans første Skoleskrift: de pietate literaria C. Plinii Sec. Disse Glober, en Himmelglobe og en Jordglobe, have en hidtil maaskee ikke paaagtet Mærkelighed i Videnskabens Historie. Det Hverv blev overdraget daværende Adjunct ved Skolen, Christopher Hansteen, at hente dem fra Helsingør, hvor de stode paa den store Klubsal, og han har senere, efter meer end et halvt Aarhundredes Forløb, fortalt, at det var Beskieftigelsen med disse Glober, og navnlig med Jordgloben, som fremviste den sydlige magnetiske Polarregion, der gav Anledning til, at hans Tanke vendte sig til de Undersøgelser om Jordens Magnetisme, som senere have gjort hans Navn saa berømt (Hansteen, Reiseerindringer, Christiania 1859, Side XIV). Da Svømmeøvelser vare indførte i Frederiksborg Skole, skrev Bendtsen sit Program for 1809 om Svømning hos Romerne. Da han nogle Aar senere

sendte sin ældste Søn, en *παῖδα φίλον* til Universitetet, 1812, skrev han sit skønne Skoleskrift om Grækernes Opfostringsløn (*θρεπτρα* Græcorum). Til andre Tider var det Æmner af philosophisk og religionshistorisk Indhold, hvorover han udbredte sig i sine Programmer. Den langvarige Krigstilstand, hvorunder Europa sukede, og Skuffelsen af de Forventninger, man først paa Sommeren 1813 havde gjort sig om, at den under Keiseren af Østerrigs Forsæde (5. Juli) aabnede Congres i Prag, vilde tilveiebringe en varig Fred, fremkaldte Programmet for det nævnte Aar om Fredsgudinden hos Grækerne (*Dea Ειρήνη*). Alle disse Programmer fandt baade hos danske og fremmede Lærde en velvillig Modtagelse, og en Referent i dansk Literaturtidende for 1812 Nr. 22, Side 338 ytrer, ved at omtale de fire første (for 1808, 9, 10 og 11) det Ønske, at Forfatteren »vilde lade disse og flere lignende Skrifter, som han maatte finde Leilighed til at udarbejde, udgive i en Samling til hans egen og den danske Literaturs Ære«. Selv giver Bendtsen et Løfte derom i den korte Autobiographie fra Aaret 1813, og mange Aar derefter, da han havde forøget sine Programmer med de vigtige Undersøgelser om de græske Mysterier; men da den ædle Forfatter var død og borte: bebudedes en Samling af dem alle tilligemed hans Skoletaler og et Uddrag af hans litteraire Brevvexling (Dahl, til B. Bendtsens Minde, S. 9). Det varede imidlertid endeel Aar, inden hans Søn, Rector, Prof. Bendtsen i Ribe benyttede Leiligheden til i et Program for Aaret 1867 at lade de tre levnede, ogsaa hist og her i denne Skildring benyttede, Skoletaler trykke. Den øvrige Deel af hiint Løfte venter, som saa mange lignende Tilsagn, endnu paa at blive indfriet. Ved at optage flere af Bendtsens Skoleskrifter i sine Miscellanea Hafn. har Biskop Münter sørget for deres Bevarelse og Udbredelse i en videre Kreds.

Det var Bendtsens Bestræbelse, under al hans Underviisning, at fremme en harmonisk Udvikling af alle Siælens Evner hos de ham betroede Disciple. Som Hukommelsen er en fremragende Evne hos den barnlige Alder, saaledes meente han, at Alt burde gøres for at styrke denne hos Ungdommen i hans Skole. I den alt ovenfor berørte Tale af 1812 gør han sig til Opgave at indskærpe Hukommelsens store Rang blandt Siælens Evner, og at afhandle, hvorledes den paa den ene Side tiener de andre Evner, og paa den anden Side understøttes af disse, og med stærke Ord opfordrer han Disciplene til at lade Dømme-

kraft, Forstand, Følelse og Indbildningskraft komme Hukommelsen til Hielp. Selv De, som kiende den ypperlige Monographie, som vor Literatur eier i Mynsters Skrift om Hukommelsen (Blandede Skr. I. 203—47), ville neppe uden Tilfredsstillelse læse Bendtsens Skoletale om den samme Materie.

Hvormeget Bendtsen end altid lagde an paa at forøge Disciplenes Kundskaber, var det dog altid hans Mening, at den blotte Tilvæxt i Kundskaber Intet gavner. Giennem Kundskaben vilde han indvirke paa Ungdommens sædelige Dannelse og udvikle dens Character, og aabne dens Synskreds for Livets Alvor. Derfor var det, at han, ved Behandlingen af de gamle Forfattere ingenlunde, over grammatikalske og lexikalske Bemærkninger, glemte at lægge fortrinlig Vægt paa Indholdets Sandhed og Rigtighed, og naar adskillige nyere Skolemænd have troet ene at burde fastholde de gamle Forfatteres Læsning for den Tieneste, Oldtidssprogenes udviklede Grammatik gjør, hvad de kalde »den aandelige Gymnastik«: da vilde en saadan Betragtning maade have forekommet Bendtsen som en Vanhelligelse af hvad der stod for ham som det Ypperste i Literaturen. Det har meget interesseret nærværende Forfatter at see i de af Bendtsen til Directionen indgivne Indberetninger, af hvilke de hos hans Søn bevarede Afskrifter have været udlaanede til ham, et Regnskab aflagt for, hvad der havde bevæget ham til at vælge denne eller hiin Oldtidsforfatter, og hvorledes han under sin Interpretation havde haft ethiske og intellectuelle Formaal for Øie. Som nys antydet var der intet Skrift af den latinske filosofiske Literatur, hvorpaa Bendtsen satte større Priis, end Ciceros disputationes Tusculanæ. Den første Gang dette nævnes af ham i hans Indberetninger, er for October Kvartal 1812. Da hedder det: »de latinske Sprogtimer udfyldes med Læsningen og Fortolkningen af Ciceros disputationes Tusculanæ V. Denne Bogs Læsning ansees høist nyttig, da Sproget deri frembyder saamegen Leilighed til at indskærpe rigtig Latinitet og Indholdet (Virtutem ad beate vivendum se ipsa esse contentam)¹⁾ saagodtsom nøder Læreren til at sympathisere med ædle og høie Følelser, og, selv besjælet deraf,

¹⁾ Dette Æmne behandlede Bendtsen i sit Skoleprogram for 1811, der indeholder en Jævnførelse mellem Ciceros og den græske peripatetiske Philosoph Alexander Aphrodisiensis Lære: de *αὐταρξεια της ἀρετης προς εὐδαιμονιαν*.

efter Evne at indprente dem i ufordærvede Disciples aabne Hjerter: en vistnok vigtig Pligt for den Lærer, som føler, hvad han bør gjøre for de Unges religiøse og moralske Dannelse, og dette især i disse Tider, hvor den laveste Egennytte truer med at tilintetgiøre al reen og ædel Handlemaade«. Ved at omtale, at Virgils *Georgica* I.—II. vare giennemgaaede i 1814, bemærker Bendtsen i sin Indberetning, at »de skønne Excurser af II. Bog om Landlivets Fortrin, Italiens Roes, Viinhøsten og Bacchusfesten gave især Anledning til at forøge Disciplenes Kundskaber i Mythologie og Menneskeslægtens Historie, oplyse deres Domme om Tingenes Værd, vise dem Fremgangsmaaden ved at forskiønne sit Sprog, undgaae Kiedsommelighed, Eensformighed og Misklang«. Endnu et eneste Sted skal tilføies af disse Indberetninger, der kan tiene til at belyse Stemninger og Tilstande for 50 Aar siden. For Juli Kvartal 1816 hedder det: »efter at Horats's *Oder* II. Bog var fuldendt, toges fat paa hans *Ars Poetica*, dels fordi mange Bemærkninger tilbyde sig, som kunde dels meddele, dels berigtige Stil, Stilarter, disses Feil og Ufuldkommenheder, dels fordi Skolen havde unge Pisones, som for tidlig vilde være Digtere, og syntes, som henrevne af Tidens Versemageraad, at kunne behøve at henvises til at kiende og adlyde Regler og Kritik, men ikke Dagens slette Orden og Phantasie«.

Hvorledes Bendtsen ved alle Leiligheder arbeidede paa at danne sine Disciple til duelige, retskafne og sædelige Mænd: derom indeholdtes overflødige Vidnesbyrd i hans ugentlige Udtalelser til dem. De af ham til Oversættelse paa Latin dicterede Stile vare meget ofte lærerige Skildringer af dette eller hiint Punkt af Oldtidslivet eller af een eller anden berømt Mands Levnet (hans Stile om de pelagiske Orakler, det dodonæiske i Epirus, Trophonius's i Boeotien, om den pythagoreiske Philosoph, Statsmand og Mathematiker Archytas fra Tarent, hans Forhold til Plato, hans Liv og hans Dødsmaade, med Hensyn til Hor. Od. I. 26, ere blevne i min Erindring), men ligesaa ofte Anviisninger til Flid og Sædelighed, eller Betragtninger over Livet, som kunde styrke den unge Slægt til at gjøre en værdig Brug af dette. Naar Disciplene, efter Juleferiernes Udløb, samledes første Gang i Skolen: gav Aarsskiftet ham Anledning til i en Stil at formane til en forstandig Brug af Tiden. Bortreves en Discipel ved Døden, da

var man vis paa, at Dagen efter at den Bortgangne var fulgt til Graven af hele Skolens Personale: vilde Bendtsen, som han kaldte det, »sætte Stilen i Forbindelse med Dødsfaldet, og benytte Leiligheden til ikke i de ved slig Anledning almindelige Phraser, men i vel valgte, gribende, fra Hiertet kommende, og derfor ogsaa til Disciplenes Hierter gaaende Ord at udtale sig om Livets Korthed og Tidens hurtige Flugt. Den, som skriver disse Linier til en uforglemmelige Lærers Amindelse, troer endnu at bevare i sin Hukommelse nogle Brudstykker af en Stiil, som diceredes, da en trettenaarig Discipel 4. Februar 1824 havde, under en Bestræbelse for at frelse en Meddiscipel, som var falden igiennem Isen paa en Leergrav i en Udkant af Hille-rød By, sat Livet til. Alt, hvad der ellers angaaer hiin Discipels Begravelse, har jeg for længe siden glemt, men ikke Bendtsens Ord i Stilen Dagen efter Begravelsen: »om den alvorlige Erfaring, der spurgte paa Kirkegaarden, om hvad de Mange, der her hvilede, havde udrettet, hvorledes Een havde forkortet sit Liv; ved Uforsigtighed, en Anden ved tidlige Laster;« eller Det, hvormed han sluttede Stilen: »om Gravens Genius, der under al denne Alvor og Veemod fremtræder og pegende med sin Fakkelpaa en sovende Yngling siger: han er ikke død, han sover«.

Hver ny Slægt af Disciple knyttede sig til Bendtsen med samme Kiærlighed, som den foregaaende havde næret for ham. Den Tugt, som Bendtsen øvede i Skolen, var Kiærlighedens; sielden tiltalte han en Discipel med haarde Ord, og endnu sieldnere lagde han Haand paa nogen. Han havde allerede i sin Betænkning over Hertugen af Augustenborgs »Ideer« yttret sig stærkt imod Anvendelsen af legemlige Straffe, især i øverste Klasse, og de Tilfælde kunde vistnok snart tælles, i hvilke Bendtsen anvendte Legemsstraf paa nogen Discipel. At have faaet en corporlig Revselse af ham, paatrykte en Discipel en Skamplet i hans Meddisciples Øine, og der behøvedes lang Tid for at faae denne udslettet. Den ualmindelige Kundskabsfylde, som Bendtsen besad, og den Velvillie, hvormed han kom enhver Discipel imøde, skaffede ham en Overlegenhed, som Straf og haarde Ord ei kunde have givet ham. Intet Anliggende, som angik Disciplenes Tarv, saavel i som udenfor Skolen, var ham uvedkommende, og den samme Mand, som ellers, især om Vin-

teren, sielden saaes udenfor sin Bolig, var rede til, saasnart en Discipels Vee eller Vel krævede det, at gaae ud i Mulm og Mørke, i Slud og i Uføre. Da, som nys sagt, en Discipel havde tilsat Livet paa Isen 4. Febr. 1824, søgte man i flere Timer forgieves efter det afsiælede Legeme. En i Nabolaget af det Sted, hvor den ulykkelige Begivenhed var skeet, boende Mand eiede en saakaldet Eeg eller fladbundet Baad, som ønskedes laant, for ved Hielp af denne at søge efter den Forulykkede. Da Manden gjorde Vanskeligheder ved at opfylde dette Ønske, maatte Bendtsen, som blev sat i Kundskab herom, i en sildig Aftentime, giennem den slet oplyste Slotsgade, begive sig til den Paagiældendes Bolig og fik ham overtalt til at laane sin Baad. Vederfores der længe en af Bendtsens Disciple nogen Uret, da var den ellers saa lidet fremtrædende Mand ikke seen til at paatale det. Dette er alt berørt i en Artikel af Gudenrath i Iris for 1792 i nogle meget rosende Yttringer om Bendtsen. Til hvilket Tilfælde der nærmest sigtedes, derom savner nærværende Meddeler al tilforladelig Kundskab. Efter hvad der for mange Aar siden er sagt ham, skal Gudenrath have havt for Øie Bendtsens Paatale af en Uret, som var skeet een af hans Dimittender under Examen Artium af den astronomiske Professor, og en Hiemmel herfor tør maaskee findes deri, at der i Frederiksborg Skoles Archiv findes en af D. G. Moldenhawer bekræftet Fortegnelse over Skolens Dimittenders Charakterer for Astronomien i Aarene 1776—90 (Dahl, Efterr. Bilag, S. XXIV).

Det var en rørende Maade, hvorpaa Disciplene af de forskiellige Generationer røbede deres Hengivenhed for den fortreffelige Lærer. Hans Fødselsdag, 3. Februar, var i mange Aar en Høitidsdag for Frederiksborg Skoles Disciple. En, især efter den Tids nøisommere og beskednere Fordringer, anseelig Gave bragtes ham af ældre og yngre Disciple. En Tale holdtes af Skolens Dux, og en Sang blev afsungen, der flere Uger iforveien, under Veiledning af en musikkyndig Lærer, var indstuderet. En saadan Fødselsdagsgave var Bendtsens af een af Landets daværende ypperste Konstnere malede, veltrufne Portræt som uidentvilt skienkedes ham i 1823, hvorefter det litographe-rede Billede er forfærdiget, som nuomstunder vel eies af de Fleste af hans Disciple. En Copie af det originale Maleri

skienkede een af Bendtsens ældre Disciple, Etatsraad Salicath, til Skolen 3. Febr. 1831, og da dette fortæredes af Branden i 1834, modtog Skolen 1836 fra samme Haand et lignende (Dahl: a. St., 1 Hefte, Side 49). Adskillige kostbare Værker, som Bendtsens udsøgte Bogsamling eiede, skreve sig ogsaa fra disse Gaver. Saaledes et prægtigt Exemplar af Schweighäusers Udgave af Herodot. »En Arbejder er sin Løn værd«, og Lønnen udeblev ikke for Bendtsen, først og for Alting den Løn, som han fremfor enhver anden søgte: Bevidstheden om sine talrige Disciples uforanderlige Kiærlighed. Ogsaa til Norge henflyttedes Mange af Bendtsens Disciple, Flere næsten lige til Grændsen af Polarlandene. Een af de Disciple, som i hiint Land gjorde ham Ære, var den bekjendte Skolemand Knud Ramshart Ørn, som, dimitteret med Udmærkelse fra Frederiksborg Skole 1797, efter i endeel Aar at have været en anseet Lærer ved det Schouboeske Institut i Kiøbenhavn, drog tilbage til Norge, og omtrent 1820 var Adjunkt i Trondhjem, og 1822 eller 1823 blev Overlærer og Bestyrer af Skolen i Skien, senere Skolens Rector. At dømme efter den korte Charakteristik, som er meddeelt af Ørn i hans berømte Discipel P. A. Munchs Levnetsløb, vare mange af de udmærkede Egenskaber, der karakteriserede Bendtsen, gaaede i Arv paa ham. Skiøndt han skildres som en Mand af fortrinlige Kundskaber, har han dog ei efterladt sig noget Navn i Literaturen, og i de mange Fortegnelser, som haves over norske Forfattere, leder man omsonst efter Ørns Navn. Han synes udelukkende at have levet for sin Skole¹⁾.

Ærens udvortes Tegn søgte Bendtsen ikke. Søgte disse ham, modtog han dem med den samme Beskedenhed, som betegnede hans hele Færd. Han blev i 1811 udnævnt til Profes-

¹⁾ P. A. Munchs Levnet af P. Botten Hansen, forudskikket Norges Hist. 2 Afd., Unionsper. II. Skien Skole synes, efter dette Skrift, først at være traadt i Virksomhed 1823. Samme Aar kom Munch i Skolen, og blev, tilligemed Professor Schweigaard og Høiesteretsassessor Løvenskiold og en Sognepræst Müllertz sendt til Universitetet, da Skien Skole første Gang dimitterede (1828). Ørn erholdt Vasaordenen, og afgik fra Skien Skole med Pension og med Bevidnelse af Hs. Majestæts naadige Tilfredshed med hans udmærkede Embedsførelse d. 19. Juni 1841. Han er født i Skien d. 6. Decbr. 1778, han døde i sin Fødeby d. 16. October 1843.

sor, og fik d. 28. Januar 1813 Dannebrogordenens Ridderkors, som til hiin Tid uddeelttes med større Sparsomhed end i andre Perioder. Før ham havde ikkun 3 danske Skolemænd, Worm i Horsens 1809, Hansen i Ribe 1810, Bloch i Nykiøbing (senere Roeskilde) 1812, modtaget denne Udmærkelse. Efter Forslag af en berømt Lærd, B. Thorlacius, som, hvad Forfatteren af disse Blade har hørt med sine egne Øren, altid nævnede Bendtsens Navn med Høiagtelse og Venskab, blev han 3. Januar 1823 optagen som Medlem af det kgl. danske Videnskaberne Selskabs historiske Classe (Molbech Vidensk. Selsk. Hist. S. 530). Endeel Aar tilførn, var Bendtsen bleven Medlem af det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog (Werlauff, det kgl. danske Selsk. Historie S. 177). Han har intet Bidrag ydet til noget af disse lærde Samfunds Arbeider. Det sidstnævnte Selskabs Formaal laae langt fra de Opgaver, som Bendtsen kunde skienke den ringe Tid, som fra Skolearbeidet levnedes ham til fri Raadighed.

Iblandt alle Classer af Beboere i den lille Kiøbsted, hvor hele Bendtsens Liv, hans Studenteraar og Reisedage fraregnede, tilbragtes, nød han en ubegrændset Høiagtelse, der ikke mindre skyldtes hans ophøiede Charakter, end hans udbredte Lærdom. Ogsaa for den simple Borger og Almuesmand har en saa omfattende Lærdom som Bendtsens, naar den er forenet med hans øvrige Egenskaber, noget Imponerende. Ikke mange Aar efter at Bendtsen havde tiltraadt Rectoratet i Frederiksborg, ægtede han den 20. September 1792 Anna Henriette Dorothea Goes, en Datter af Slotsforvalter Goes paa Frederiksborg Slot. De havde i deres Samliv 7 Børn, hvoraf 3 Sønner endnu leve, medens Døttrene for længe siden ere døde. Bendtsens Kaar i Livet vare tarvelige, og hans Fordringer nøisomme. Ligesom alle andre med fast Gage aflagte Embedsmænd, led han under Trykket af de høie Priser paa alle Livsfornødenheder i den Periode, som fulgte paa den i Aaret 1807 udbrudte Krig. Det var under disse fortvivlede Tidsomstændigheder, da, som det, maaskee med nogen Overdrivelse, fortæltes endeel Aar senere, Bendtsen for hele sin Løn ei kunde kiøbe 10 Tønder Rug, at han skal have tænkt paa at giøre Brug af den Adkomst, som han i sin Ungdom havde erhvervet sig til at søge Befordring i den geistlige Stand.

Han skal i hine Aar have søgt eet af de store Kald paa Falster; ogsaa skal han have meldt sig som Ansøger til Ølstykke Sognekald i Sieland. Dette kan dog ei være skeet før 1817, i hvilket Aar det sidstnævnte Sognekald, efter Meddelelse af den nuværende Sognepræst, var ledigt. Et Lønnings-tillæg, som indrømmedes Bendtsen, bragte ham til at slaae den Tanke af Sindet, i en alt noget fremrykket Alder at indtræde i en ny og for ham fremmed Virkekreds.

Mange Sorger faldt i Bendtsens Lod som Huusfader. Hans yngste Søn var i lang Tid lidende af en Beenscade, og blev sendt uhelbredet tilbage fra Frederiks Hospital i Kiøbenhavn, og døde i sit Hiem d. 2. Decbr. 1824. Med et ganske kort Mellemrum, d. 13 December, fulgte den ældste Datter sin Broder. Bendtsen blev sig selv lig under denne som under enhver anden Tilskikkelse, og søgte, som en Medlærer har skrevet om ham, »sin Trøst i fordoblet Arbeide, og i Bevidstheden om opfyldt Pligt«. Thi Bendtsen var en from Mand. Han underkastede sig med Taalmodighed hvad en høiere Styrelse havde beskikket over ham; og Forsynets Veie ærede han, selv naar han ikke fattede dem. Han hørte til dem, som troe paa en Forbindelse mellem de Afdødes Siæle og den paa Jorden endnu levende Slægt, og mange Vidnesbyrd om didhørende mærkelige Phænomener skal han have berettet sine Nærmeste. Paa sin Tænkemaade som Borger, derom er det sagt, at han har givet et Vidnesbyrd i sit latinske Digt i Anledning af Frederik VI's og hans Dronnings Kroning paa Frederiksborg Slot 31. Juli 1815. Hvad han krævede af sig selv som Embedsmand, derom er hans hele lange Virksomhed i Skolens Tieneste et Vidnesbyrd, og med Rette kunde han, i en Tale ved Lærer-Indsættelse i 1820, henvise sine Medlærere til hvad han krævede af en Embedsmand, at »Embedsmanden er til for Embedets Skyld, og at det ikke bør rette sig efter hans Beqvemmelighed og Efterladenhed, men at det er hans fuldkomne Pligt at leve for sit Embede og bestandig at gjøre sig tienligere dertil.« Faa have vel saaledes som Bendtsen gjorde det, fattet, og færre saaledes som han, fulgt den apostoliske Formaning: »Haver Nogen et Embede, da tage han Vare paa Embedet« (Rom. XII. 7). Det hørte til de allerstørste Sielenheder, at Bendtsen, i alt Fald udenfor Ferierne, var borte fra Frederiksborg i eget Ærende og

fra sin sexaarige Skoletid mindes Meddeleren ikkun et eneste Exempel. Da var han i Kiøbenhavn i Februar 1821 for at ledsage sin Ven fra Skoleaarene Christian Klingberg til Graven. Vi vide altfor vel, hvor mislig og utilforladelig den Dom er over en Skoles Godhed og over Grundigheden af den deri givne Underviisning, der bygges paa den større eller mindre Tilstrømning til den. Om en Skole har flere eller færre Disciple, er som oftest afhængigt af Moden og af tusinde aldeles tilfældige Omstændigheder, og det er blot som et Factum, hvorpaa vi ei ville bygge nogen Dom, at vi anføre, at efter den hos Engelstoft, Efterretninger om Universitetet og de lærde Skoler 1823, meddeelte Udsigt over Discipeltallet i samtlige Landets Skoler i Tidsrummet 1814—1821, var Frederiksborg, næst efter Kiøbenhavn, Aarhus, Odense og tildeels Roeskilde, den talrigst besøgte i hiin Periode. Om Frequentsten i de senere Aar af Bendtsens Rectorat, kunne vi Intet meddele, og det er som sagt en Sag, hvorpaa der ingen Vægt bør lægges. Hvad man pleier at kalde glimrende Resultater af den første akademiske Prøve, da havde Frederiksborg ikke mange saadanne at opvise fra den Tid, da »Reformen« var indført der i 1806, og Bendtsen, hvis hele Liv var som en Commentar over den romerske Statsmands Ord: »Omnia ad conscientiam, nihil ad ostentationem referre«, lod haant om ethvert konstigt Middel til at frembringe dem. Eiendommeligt var det, at de andensteds brugelige, paa en smaalig Charakterberegning grundede maanedlige Omflytninger af Disciplene, vare aldeles ukjendte i Bendtsens Skole. Den Plads man fik ved Oprykningen i en Klasse, beholdt man, indtil man forlod den. En Kiendsgierning, som tyder paa, at Disciplene i Frederiksborg Skole vare vante til Selvtænkning og Studium paa egen Haand, er den, at af de derfra udgaaede Studenter, var der forholdsviis ikke faa, som heldigt concurrerede til de af Universitetet aarligen udsatte Priisbelønninger.

Bendtsen ældedes uidentvill tidligen, dog var hans Helbred i Almindelighed god; og saa godt som aldrig hindrede noget Hdebefindende ham i at varetage sin Gierning paa Skolen. Naar han i den sidstnævnte Skoletale fra 1820 nævner som een af den vedholdende Flids Frugter, at den forlænger Livet, og henviser til mange Lærde, som have bragt deres Aar til et høit Tal (3 Skoletaler S. 59—60): da syntes der at være Grund til

at vente, at det Samme vilde gaae i Opfyldelse paa ham selv. Det var først i hans Dødsaar, at hans Helbred gav Anledning til alvorlig Bekymring. Der er vistnok Mange, som erindre sig den usædvanlig strenge Iisvinter 1829—30. I de første Maaneder af 1830 var han længe syg; dog kom han atter nogenlunde til Kræfter, og kunde med Mange af sine ældre og yngre Disciple helligholde Skolens 200aarige Stiftelsesdag d. 29. Marts 1830. Sommeren var, saavidt mindes, overordentlig kold, og ved de smitsomme Sygdomme, og den usædvanlige Dødelighed, som den medførte, er den længe vedbleven at være i smertelig Erindring hos Mange. Dog gik den taalelig for Bendtsen; men Olien var fortæret i Lampen, Livskraften var borte, og Vinteren skulde han ikke overleve. Den 16. December 1830 blev hans sidste Dag. Til det Sidste vedblev Tanken om Skolen at fylde hans Siæl, og med Døden paa Læberne, dicerede han endnu en Indstilling til Universitets- og Skoledirectionen om Fordelingen af Skolens Stipendier for Aaret 1831. Det var som en Paaskønnelse af hans ufortrødne Gierning i hans lange Skoleliv, at hans Søn, nuværende Professor, Rector Bendtsen i Ribe, i hans sidste Dage d. 26. Nov. 1830 blev beskikket til overordentlig Adjunct ved Skolen, med Forpligtelse til at overtage adskillige af Faderens Fag. Men denne Hielp kom for seent til at kunne yde den gamle Fader nogen væsentlig Nytte.

Den 22 December 1830 giemtes Bendtsens jordiske Levninger paa den dengang nylig indrettede Kirkegaard for Hille-rød By. Hans Hvilested er betegnet ved en Granitsteen, 25^{1/2} Tomme bred, og 94 Tommer høi, paa hvilken der er anbragt en Urne. Mindesmærket bærer følgende Indskrift, udentvivi forfattet af F. P. J. Dahl:

Benedicto Bendtsen
 Professori, Equiti Ord. Danebr.
 Scholæ Fredericoburgensis
 Per quadraginta annos Rectori,
 Viro bono et innocenti,
 Magistro docto et sollerti,
 Pietas Discipulorum,
 Memorum
 Animi erga se Paterni,

Curæ indefessæ,
 Virtutis mitis et firmæ,
 Hoc monumentum posuit.

Nat. D. III. M. Febr. A. MDCCLXIII.

Mort. D. XVI. M. Decembr. A. MDCCCXXX.¹⁾

Den 13. Februar om Aftenen Kl. 6 samledes en Kreds af dem, som vare udgaaede fra Bendtsens Skole, i Forening med de daværende Disciple til en Mindefest paa den endnu dengang ikke ved Ilden ødelagte gamle Skolebygning. Festtalen holdt J. N. Madvig; Sangen var digtet af N. U. Krøssing, og sat i Musik af A. P. Berggreen; Indbydelsesskriftet var forfattet af F. P. J. Dahl, og for dets Trykning var der draget Omsorg af nærværende Forfatter, som dengang var ung theologisk Candidat og Alumnus paa Borchs Collegium. Saaledes fulgte ældre og yngre Disciples Kiærlighed den høitfortiente Lærer udover Graven.

Af Bendtsens Venner og Velyndere i Livet vare Adskillige kort før ham gaaede over i Evigheden; Nogle fulgte ham snart: B. Thorlacius var død d. 8. October 1829; F. Münter 9. April 1830; Schleusner i Wittenberg døde 21. Februar 1831. Af de tre unge Danske, hvis Forbindelse i Göttingen vi have skildret paa de foregaaende Blade, var Biskop Bloch alt gaet bort d. 3. Juli 1830; den tredie og yngste, T. Baden, overlevede sine Reisefæller i en lang Aarrække, og bortkaldtes først i høi Alder d. 9. Februar 1849.

Bendtsen var, efter hvad der berettes i Dahls Minde-skrift, i Forbindelse med Mange af Fædrelandets ansete Mænd, som ikke sielden raadførte sig med ham. Fremfor alle andre stod han i Brevvexling med Biskop Münter. Disse tvende Lærde havde saamange historiske, antiqvariske og lingvistiske

¹⁾ Det er Hr. Pastor Andersen i Hillerød, hvem jeg har at takke for Meddelelsen af denne Beretning om Bendtsens Gravmæle. Han fandt Begravelsen omtrent i den samme Tilstand, hvori Cicero fandt Archimedes's Grav ved Syrakus, *•sæptum undique et vestitum vepribus et dumetis*. (Quæst. Tusc. V. 23). Det er min nævnte Embedsbroder, hvem det skyldes, at Graven foreløbigen bragtes i en sømmelig Stand, og at hine vepres og dumeta bleve borttagne. Da nærværende Forf. for kort Tid siden saae sin gamle Lærers Grav, fandtes rigtignok Arbeidet herved udført, men Bogstaverne paa Indskriften trængte i høi Grad til at fornyes.

Interesser tilfælles, og da i den af Dahl bebudede Samling af Bendtsens Opuscula, ogsaa et Udvalg af hans lærde Brevvexling var bestemt til at optages, var det at vente, at deri ogsaa Breve fra Münter vilde finde en Plads. Da Münters Breve fra Lærde ere af hans ældste Søn i Aaret 1855 skienkede Hs. M. Kongen, og efter allerhøieste Befaling nedlagte i det kgl. Geheimearchiv (Wegener, Aarsberetninger fra det kgl. Geheime-Archiv 1855, S. IV): var det at formode, at Bendtsens Breve til ham maatte findes der. Ved en Undersøgelse, som Herr Conferentsraad Wegener, med sin sædvanlige Forekommenhed, paa min Anmodning, lod foretage, viste det sig imidlertid, at de giemte Breve alle vare fra de mange udenlandske, tyske, franske og italienske Lærde, med hvilke Münter stod i Forbindelse. Af Breve fra Bendtsen til ham var intet at finde. Af Münters Breve til ham, er som det synes, ikkun et eeneste blevet giemt. Det var indlagt i een af de Protokoller, som have været mig udlaante til Benyttelse, en Censurprotokol over Frederiksborg Skoles Disciple fra Aarene 1805—1806, der er forsynet med følgende Paategning af Biskop Balle: »Vidi et eximia laude probavi d. 12. Juli 1806«; og det har ledsaget en Udskrift af en i Muratoris Novus Thesaurus veterum Inscriptionum I. 176 bevaret, i Rom funden Indskrift, betreffende de saakaldte *εροποιοι*. Denne Skrivelse, maaskee den eneste, der er levnet af alle Münters Breve til Bendtsen, er, som et Vidnesbyrd om den fortrolige Tone, hvori disse Lærde skreve til hinanden, optagen nedenfor.

En Brevvexling mellem Bendtsen og hans Ven fra Skolebænkene, den alt et Par Gange paa disse Blade nævnte Christian Klingberg, som især skal have angaaet Talekonsten og dennes Theorie, et Æmne som for Bendtsen igiennem de gamle Talere og giennem Qvinctilian havde særdeles Interesse, og hvori Klingberg i Skrankerne for Høiesteret var en erkiendt Mester, synes at have deelt Skiebne med Brevvexlingen mellem Bendtsen og Münter. Den ovenfor benyttede Skrivelse af 1795, som formodentlig aldrig er bleven afsendt, og derved har undgaaet Ødelæggelsen, er udentvivi det eneste tiloversblevne Brudstykke af denne, som jeg maa slutte af en Meddelelse fra Professor C. H. A. Bendtsen i Ribe, giennem mange Aar fortsatte commercium epistolicum.

Bilag til S. 47.

Idet jeg takker Dem, Høystærede Hr. Professor, for Deres tvende sidste Programmer¹⁾, især for det til Reformationsjubilæet, om Forandringerne i Grækernes Religion og Mysterier, sender jeg Dem tillige en Inscription, jeg fandt i Muratoris The-saurus, som De maaskee med Tiden kan bruge.

Giv os nu et andet Program om Forandringerne i Mysteriernes Lære, som Tiderne efterhaanden tilveiebragte, især i de første Christne Aarhundreder, da Mysterierne smeltede sammen, eller dog laante af hinanden. Om St. Croix²⁾ berører denne Gienstand, erindrer jeg i dette Øieblik ikke. Men jeg har funden tydelige Spor til, at i de Eleusinske endog Gradernes Antal, som først var Een, siden bleve 2, blev anseelig forøget, om jeg erindrer ret, indtil 5. Jeg troer, at denne Materie er langt fra ikke udtømmet, og at man, foruden hvad Meursius³⁾ har samlet, vil finde adskilligt i Proclus⁴⁾ og andre Platoniker. Naar De engang kommer til Kbhvn, skal jeg meddele Dem, hvad jeg har. Jeg har faaet adskillige Exemplarer af Deres Programmer. Men kan De lade mig faae nogle til, skal De have Tak.

Kbhvn. 23. November 1817.

T. T.
Münter.

¹⁾ Programmet til Skoleexamen 1817: de Authentia libri Luciani de dea syria, og Indbydelsesskriftet til Høitideligheden paa Skolen i Anledning af Reformationsfesten 1. November 1817: de discrepantiis et mutationibus in Mysteriis Græcorum.

²⁾ G.-E.-J. de Sainte Croix, f. 1746, d. 1809, Forfatter til: Recherches hist. et crit. sur les mystères du Paganisme. Paris 1817.

³⁾ Joh. Meursius, f. 1579, d. 1639, udgav 1619 Eleusinia sive de Cereris Eleusinæ sacro et festo.

⁴⁾ Proclus en Philosoph af den nyplatoniske Skole og Modstander af Christendommen, f. 412, d. 485 (Brücker, Hist. Phil. crit. II, 319 sqq.), hvis mystiske Skrifter ere samlede og udgivne af V. Cousin, Vol. I—VI. Paris 1820—27.

